

ÇANKIRI'DA YÂRÂN SOHBETLERİ VE SOHBET ODALARI

Y. Mimar
İbrahim NUMAN

Birlik, beraberlik ve kardeşliğe şiddetle ihtiyaç olduğu dönemlerde, Türklerde ortaya çıkıp halkın mâneviyatını yükseltmek ve millî hislerini ayakta tutmak için gayret sarfeden ulu kişilerin telkînleri ve kurdukları cemiyetler, daha sonraki sükûn devirlerinde de halk arasında değişik biçimlerde yaşamış ve devam ettiği çevrede, bu defa da, dirlik ve düzenliğin devamı, insan şahsiyetinin ve mâneviyatının eğitilmesi istikametinde faaliyetlerini icra edegelmıştır. Bu nevi cemiyetlerden, Ahîliğin bir uzantısı olan «Yârân» da (1) kardeşlik fikrini aksiyona getirerek, Türkiye'nin birçok bölgesinde olduğu gibi, (2) Çankırı'da da hayâtîyetini çok yakın zamana kadar muhafaza etmiştir.

1976 senesinden beri bu konuda araştırma yapmak üzere Çankırı'ya müteaddit ziyaretler yaptık; tesbit ettiğimiz evlerin bâzılarında gerek plân ve tanzim, gerekse ölçüler itibariyle birbirine çok benzeyen odalar bulunduğunu müşahede ettik. Ne var ki, Çankırı halkiyâtında müstesnâ bir yer işgal eden Yârân Sohbetleri gibi, bu odaların da şekil itibariyle var olduğu halde özünün araştırılmadığını; pek çok müessese ve bunların faaliyetlerine zemin teşkil eden yapılarda vâkî olduğu üzere zamanın ihmal süngerinin bunlar üzerinden de çok çabuk bir tempo ile geçmekte olduğunu üzümlere gördük. Hem müessese, hem de binâ olarak zamanımıza kadar gelebilmiş bu son izleri halkiyât ve mimârî açısından yeniden mütalâaya tâbi tutarak bir nebze izah edebilirsek kendimizi mesud sayacağız.

1) Halk arasında ve yazılı eserlerde Yârân veya Yâren şeklinde geçip yerine göre sohbeti, sohbele iştirak edenlerin tamamını veya sohbet meclisini ifade eden bir tâbirdir. Burada Yârân şeklinde kullanılmaktadır.

2) Mevzuumuz Yârân'a benzer sohbet teşkilâtlarının ve gençlik cemiyetlerinin Çankırı merkezinden başka başta Dümellî ve Eregez olmak üzere diğer köylerinde; Niğde'nin Dünderli Köyünde (Bkz. W. Ruben, Kırşehir); Eğridir'in Gelendost'a bağlı Yenice Köyünde (Bkz. Neşet Çağatay, Ahilik.) ve bunlardan başka Eskişehir, Kütahya, Sivas, Isparta illerinde de bulunduğu anlaşılmaktadır.

Cemiyetlerin içtimâi ve iktisâdî yapıları ile san'at eserleri arasında kopmaz, organik bir bağın mevcudiyetine olan inancımız, mevzûu ele alış tarzımıza da tesir etmiştir. Yârân gibi disiplin ve merâsime tâbi sohbetlerin ihtiyacına cevap verebilecek odalarda bulunması gereken unsurları ve bu unsurlardaki san'at tezâhürlerini daha iyi kavrayabilmek, ancak, yârân sohbetlerinin içinde doğup geliştiği kültür vasatını anlamakla mümkündür. Bu vasat da cemiyetler üzerinde müessir müesseselerin kaynaşması, münasebetleri, birbiriyle olan alışverişleriyle zuhûra gelebilmektedir.

O halde yârân odalarını izâh edebilmek, onların mevcûdiyet sebebi yârân sohbeti meclislerini, bu meclisleri anlayabilmek de bunlara fikrî ve şekli kaynak teşkil etmiş bulunan Fütüvvet ve Ahilik teşkilâtını anlamakla kabildir. Böylece mevzuun evvelâ içtimâi tahlilini yapmak, Ahî teşkilâtına ve bunun devamı olan müesseselere kısaca bakmak yerinde olacaktır kanaatindeyiz.

ANADOLU'DA AHİLER

Anadolu'da kaynaşmış zümreleri tasnif eden Âşıkpaşazâde «... ve hem bu Rûm'da dört tâife vardır kim ... biri Gâziyân-ı Rûm, biri Ahîyân-ı Rûm ve biri Abdlân-ı Rûm ve biri Bâciyân-ı Rûm ..»⁽³⁾ demektedir. İbni Batuta da «Ahîler bilâd-ı Rûm'da sâkin Türkmen akvâmının her vilâyet ve belde ve karyesinde mevcuttur»⁽⁴⁾ demekle teşkilâtın Anadolu'daki yaygın faaliyetine işaret etmektedir.

Selçuklular sâyesinde Anadolu'ya yerleşerek Türk içtimâi, iktisâdî ve -buhranlı zamanlarda da- siyâsî hayatında büyük bir mevki işgal etmiş ve bilâhare Osmanlı esnaf teşekküllerinin esâsı olmuş⁽⁵⁾ bu teşkilâtın menşei hakkında değişik görüşler mevcuttur. Batılı oriyentalistler, menşei, Doğuda, Araplar arasında gelişmiş Fütüvvet teşkilâtına dayamakla birlikte; Ahîliğin, değişik, Anadolu Türklerine has bir teşekkül olduğunu da kabûl etmektedirler.⁽⁶⁾

Teşekkülün, Ahilik adı ile bilinen biçimini almadan evvel Anadolu'da, fütüvvet teşkilâtı halinde faaliyette bulunduğu⁽⁷⁾ ahî nizamnâmeleri halini alacak fütüvvetnâmelerin mevcudiyetinden de anlaşılmaktadır. Nitekim teşkilâtta dikkat çeken hususlardan birisi mahremiyet diğeri ise Anadolu'daki siyâsî duruma muvâzi bünye ve faaliyet sâhasında meydana gelen değişikliklerdir.⁽⁸⁾

«... fütüvvecilik, daha çok kişisel erdemlere ve askerî niteliklere önem verdiği halde ahilik, XIV. yüzyıl başlarında Osmanlıların askerî ve yönetim kurumlarını düzene koymasına dek hem esnaf ve sanatkâr korporasyonu gibi, hem de devlet askerî güçleri yanında, Abbasî yönetimindeki fütüvveciler gibi onlara yardımcı olarak görev yapmıştır.»⁽⁹⁾ Burada, ahîliğin değişik faaliyet sâhaları arasında bahsedilen askerî mâhiyet ve içtimâi tesânüd, bir gençlik teşekkülü bünyesi içerisinde mevzûumuz yârânda da karşımıza çıkacaktır.

Ahî Kelimesi

Ahî kelimesi ya İbni Batuta'daki gibi Arapça «kardeşim» manâsına veya Dîvân-ı Lugatî't-Türk'de de teyid edildiği üzere, Türkçe, akı «eli açık, cömert, yiğit» manâsına kullanılmaktadır. Kelimenin menşei tartışması bizi, müessesenin

3) Âşıkpaşazâde, Tevârih-i Al-i Osman, İstanbul 1332, 205. s.

4) İbn-i Batuta, Tuhfet el-Nuzzar, I. Cilt, (M. Şerif terc.) İstanbul 1333, 312. s.

5) Sâmîha Ayverdi, Ondördüncü asırdan bu yana Türk içtimâi müesseselerine kısa bir bakış, Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. yüzyıl) (Haz. Oktay Aslanapa) M.E.B. Devlet Kitapları, 1977; 152-154 s.; Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti, Ankara 1965, 226. s.; Mustafa Fayda, Anadolu Ahî Teşkilâtı (Basılmamış lisans tezi), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara 1966, 10. s.

6) Neşet Çağatay, Bir Türk Kurumu Olan Ahîlik, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1974, 4. s.; Cumhuriyetin Eflinci Yılında Esnaf ve Sanatkârlar, Ankara 1973, 4. s.

7) Neşet Çağatay, a. g. e., 4 s.; Ömer Lütfi Barkan, Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân Metodu Olarak Sürgünler, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, II. Cilt, 1-4, Sayı, İstanbul 1950, 535. s.

8) Mustafa Fayda, a. g. e., 1. s.

9) Neşet Çağatay, a. g. e., 4. s.

menşesine götürebilecek olsa bile mevzuumuz haricine çıktığından şu kadarla iktifa edeceğiz ki : her iki mânâ da yârân mensuplarında bulunması gereken şartları ifade eder.

Şu da var ki, hangi şekilde kullanılırsa kullanılsın, bizim burada üzerinde durduğumuz yiğitlik, eli açıklık, gözü peklik, misafirperverlik ve kardeşlik hasletleridir ki cemiyetleri düzenleyici ve yaşatıcı unsurlardandır.

Bazı Zümreler

Gerek İslâm öncesi çağlardan başlayarak Horasan ve Türkistan'daki Türkler arasında Alplar, Alperenler, gerek İran'da civanmerd, rind, gerekse Araplar arasında ayyar, şâtır, fütüvveci gibi adlar altında toplanıp din ve ahlâk bilginlerinin tesbit ettiği nizamla uyan gençler, tek tek, fakat çoğu zaman bir teşkilât halinde halka yardım ediyorlardı (10)

Böylece, bilerek veya bilmeyerek, kendi iç nizamları ile cemiyet düzeninde de müessir idiler.

İslâmiyetten önce Arap dünyasında görülen genç, güçlü, eli açık, yiğit mânâsındaki «feta», İslâm ile birlikte «lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr» şeklinde Hazreti Ali'nin şahsiyetinde târif edilmiştir. Dağınık olan fityan topluluklarından âmmeye işlerinde faydalanılmaya başlanması, bunların belli disipline sokulmaları ihtiyâcını ortaya çıkarmış, cemiyet ahlâkının teessüsünde müessir tasavvuf ve tarikat kuruluşları da bu disiplinin husûlünde önemli rol oynamışlardır.

Fütüvvet Teşkilâtı

Bu nevi teşekkülleri kendinde birleştiren fütüvvecilik, gitgide, mensuplarının ahlâkî kurallar ve yiğitlik hasletleri ile de cihazlandırılarak belirli zamanlarda belli gâyeler için biraraya toplandığı bir teşkilâtın adı olmuştur. (11) Mensubiyette bir meslek ve san'ata bağlı bulunma şartı aranmadığı gibi tasavvuf erbabı olmak da gerekli değildi.

Zamanla değişikliklere uğrayan fütüvveti ilk defa bir milis gücü hâlinde teşkilâtlandırıp bir meslek haline getiren Abbâsî halifesi Nâsır li - Dinillâh (Hilâfeti 1180/1225) olmuştur¹². Ancak fütüvvet nizamnâmeleri olan fütüvvetnâmelerin tanziminde halifenin müracaat ettiği meşhur mutasavvıf Şehâbüddin Ebû Hafs Ömer üs - Sühreverdî ve diğer İslâm mutasavvıfları fütüvveti kendilerine mahsûs bir şekilde inkişâf ettirdiler; nasıl ki cihâdı yeni ve daha yüksek bir muhtevâ ile techiz etmişlerse, fütüvveti de yeni bir muhtevâ ile doldurup olduğundan daha ziyade yükselttiler¹³. Müesseseler arasındaki karşılıklı tesirler fütüvvet teşkilâtı bünyesi içerisinde de kendini göstermiş; muhârip kahramanlar mutasavvıflardan mistiği, sûfiler de muhâriplerden kahramanlık idealini almışlardır¹⁴.

Başlangıcında bir gençler topluluğu olan teşkilât, bünyesinde meydana gelen, yukarıda izah ettiğimiz değişikliklerle muhâriplik müessesesi ile dinî ahlâkî müesseselerin bir arada bulunduğu bir teşkilât hâline inkılâb etmiştir. «Kronikler ve buna benzer kaynaklardaki dışarıdan olan kimselerin hükümlerine göre fütüvvet,....., saraya ait spor klübüdür. Fakat fütüvvet mensuplarının yazılarında,....., sûfilikten renk almış ahlâkî teorileri ve onların âdetlerini devam ettiren bir sûfî teşkilâtı olarak görünür.»¹⁵

10) Neşet Çağatay, a. g. e., 53. s.

11) Neşet Çağatay, a. g. e., 11. s.

12) W. Ruben bu hususta, Halife Nâsır'ın o zamana kadar eşkiya gençler topluluğu halinde faaliyet gösteren teşekkülleri toplayıp, başarılarına kendisi geçmek suretiyle idarelerini ve eğitimlerini ele alarak, Hristiyanlarda mevcut muharip şövalye sınıfına uygun bir sınıfı meydana getirdiğini kaydetmektedir. (Bkz. W. Ruben, Kırşehir'in Dikkatimizi Çeken Sanat Âbideleri, Belleken, 44. Sayı, Ankara 1947, 624. s.) Kanaatimizce bu bir benzetmeden öteye geçmemektedir.

13) F. Taeschner, İslâm Ortacağında Fütüvvet Teşkilâtı (F. Işıktan terc.), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mecmuası, XV. Cilt, 1 - 4. Sayı, İstanbul 1953 - 54, 6. s.

14) W. Ruben, a. g. e., 621. s.

15) F. Taeschner, İslâm'da Fütüvvet Teşkilâtının Doğuşu Meselesi ve Tarihi Ana Çizgileri (S. Yüksel terc.), Belleken, XXXVI. Cilt, 142. Sayı, Nisan 1972, 224. s.

Anadolu'da Fütüvvet

Bir tarafta Anadolu Selçuklu hükümdarı I. Keykâvus'un (1211-1220) fütüvvet teşkilâtına girmek arzusunun halife tarafından kabûlü; diğer taraftan I. Alaaddin Keykubad'a aynı halifenin Şehâbeddin Sühreverdî'yi gönderişi fütüvvetin Anadolu'ya intikaline ve yayılmasına müessir olmuştur.¹⁶ Bununla beraber, Moğol istilâsının Batıya sürüklediği kültür, san'at ve bilgi hamûlesinin fütüvvet-nâmelerin tesiri altında yeniden şekillenerek Anadolu Ahîliğini ortaya çıkarmış olacağı¹⁷ da üzerinde durulması icabeden diğer bir ehemmiyetli husûstur.

İbni Batuta'nın verdiği malûmattan «oraca ahî gayr-i müteahhil ve mücerred gençlerden ehl-i zenaat ve sâirenin bil ictima kendilerine reis intihab ettikleri adama itlak ve bu cemiyete dahi «fütüvvet» tesmiye edildiği»¹⁸ anlaşılmaktadır. Fakat «her türlü tarihî menbalar gösteriyor ki, ahîler, yâni bu teşkilâtın başındaki adamlar, İbn-i Batuta'nın dediği gibi yalnız genç ve bekâr işçiler değildir. Evli oldukları, büyük emirlerin hatta hükümdarların hürmetini kazandıkları, büyük servet ve nüfûz sahibi buldukları, içlerinde yüksek idârî mevkilere geçmiş adamların mevcudiyeti mâlûmdur.»¹⁹ Bu meyanda Ahî Ahmed Şah (Ölümü 1298) gibi «fetâhların sultanı» lâkabı ile de anılıp, İlhanlı şehzâdesi Keyhâtu tarafından hürmet gördüğü bilinen kimselerin kabir taşları zamanımıza kadar gelebilmiştir.²⁰

Görüldüğü üzere değişik zümreler arasında faaliyet gösteren teşkilât yalnız şehirlerde değil, köylerde ve uçlarda da vardı. Başlayıp geliştiği devrin umumî temâyülüne, Anadolu'nun mânevî muhitindeki fikrî cereyanlara uyan teşkilâtın bünyesinde tasavvufî mâhiyet arzeden tahvilât vukua gelmiştir. Bir taraftan esnaf korporasyonları ile diğer taraftan da toprak sahibi sipahilerle münasebetler kurulurken bu gibi teşkilâtların fütüvvet kadrosu içerisinde yeniden tanzim edildiğini görmekteyiz.²¹

Nitekim, o devirlerde, değişik zümreleri çeşitli cephelerden kalkındırmaya çalışan Anadolu uluları arasında Ahî Evran da esnaf ve san'atkârları - zaten asırlardır muhâriplik ve dinî-ahlâkî bilgiler vermekle büyük ve ehemmiyetli vazifeler icra etmiş bulunan fütüvvet teşkilâtından ve fütüvvetnâmelerden faydalanarak - ahilik çatısı altında toplamıştır. Teşkilât mensupları meslekî, dinî ve ahlâkî eğitim yanında askerî tâlim ve terbiye de görüyorlardı. Her zümrenin içtimâna mahsûs ayrı zâviyesi bulunuyordu. Teşkilâtın bünyesindeki sûfî karakterden dolayı bazı zâviyeler yakın zamana kadar derviş tekkeleri olarak varlıklarını devam ettirmişlerdir. Meselâ Kırşehir'deki Ahî Evran tekkesi bir Bektaşî tekkesi hüviyetinde yakın zamana kadar gelmiştir.²²

Burada hemen belirtmek gerekir ki ne fütüvvet ne de Türkiye şartları içerisinde gelişmiş olan ahilik bir tarikat değil, dinî-ahlâkî ve içtimâî-iktisâdî prensipleriyle tarikatlerle iç içe yaşamış birer disiplindirler. Bu hususta Fuad Köprülü de «...XIV. asrın başında büyük şehirlerdeki genç ve bekâr işçiler umumiyetle bu ahî zâviyelerine mensup oldukları için bu vaziyet birçok müdekkikleri şaşırtmış ve bu teşkilât bazıları tarafından sâir sofî tarikatleri gibi bir fütüvvet tarikatı addolunmuştur. Halbuki fütüvvet tarikatı diye bir tarikat İslâm dünyasında aslâ mevcut olmadığı gibi ahîler de sadece bir esnaf teşkilâtından ibaret değildir.»²³ demektedir.

Ahilik Tesiri Altında Bazı Teşekküller ve Yârân

Ahlik disiplini, yukarıda da gördüğümüz gibi, bir taraftan merkezlerdeki

16) Mustafa Fayda, a. g. e., 19. s.

17) Bu hususta (Bkz. N. Çağatay, a. g. e., 51. s. v. d.)

18) İbn-i Batuta, a. g. e., I. Cilt, 312. s.

19) Fuad Köprülü, Osmanlı Devletinin Kuruluşu Ankara 1959, 91. s.

20) Beyhan Karamağaralı, Sivas ve Tokat'taki Figürlü Mezar Taşlarının Mâhiyeti Hakkında, Selçuklu Araştırmaları Dergisi, II. 1970, Ankara 1971, 101-102. s.; Beyhan Karamağaralı, Ahlât Mezar Taşları, Ankara 1972, 3-4 s.

21) Bkz. Fuad Köprülü, a. g. e., 90-91. s.

22) F. Taeschner, a. g. e., 229. s.

23) Fuad Köprülü, a. g. e., 92. s.

esnaf teşekküllerine diğer taraftan da köylere ve uçlara kadar nüfuz etmiştir. Yaşadığı cemiyetin maddî-mânevî kalkınmasında müessir bir unsur olması yanında değişik tezâhürlerle köy odalarına ve mevzûumuz «Yârân» da olduğu gibi gençlik teşekküllerine de tesir etmiştir.

Ahîliğin cemiyet içerisinde icrâ ettiği fonksiyonun bir başka tezahüründen ibaret olan yârân, çeşitli merkez ve köylerde belirli zamanlarda toplanan gençlik teşekkülleridir. Cemiyet ve san'at ahlâkının yerleşmesi, kardeşlik, yardımlaşma ve saygı yanında gençliğin zinde güç halinde tutulmasını da gaye edinmiştir. Yârân meclislerinde millî şuuru yaratıp yaşatmak da ana hedeflerdendir.

İbni Batuta'nın kuruluş, düzen ve işleyişini uzunca anlattığı ahî zâviyelerinin²⁴ yaygın bir uzantısı olan köy odaları, bir taraftan toprak düzeninden doğmuş, «gençlik ocakları» na diğer taraftan da «Yârân» toplantılarına zemin yaratmakta idiler.

Köy delikanlıları Kethüda'ya bağlı bir gençlik ocağı teşkil etmekte, Kethüda da içlerinden birisini yiğitbaşı tâyin etmekte idi. Böylece bu gençler yigitbaşları idaresinde fiilî bir kuvvet teşkil ederek icâbında âsâyîş ve nizâmın muhâfazasında da müessir olmakta idiler.²⁵ Zaman zaman devlet güçleri yanında da yer aldığını gördüğümüz bu teşkilât şehirlerdeki ahî dernekleri gibi kuvvetli bir mânevî birlik kazanarak cemiyet hayatiyetinde müessir olmuştur. Bu mânevî birlik XIII. asırdan itibaren zâviye şeyhlerinin köy gençlik ocaklarını nüfûzları altına almaları ve buraya tarîkat usûl ve âdetlerini sokmaları ile vücud bulmuştur.²⁶

Bünye ve faaliyetlerinde değişikliklerle devam edegelen bu kuruluşun zamanımıza kadar yaşayan yârân teşkilâtına inkılâb etmiş olabileceğini hemen belirtmek isteriz.

Köy odalarının hazırlanmış bulunduğu zeminde, sohbet, eğlence ve eğitim

ihtiyacı, yârânın doğup teşkilâtlanmasında âmil olmuştur. Bu hususta Âkif Koran, uzun kış günlerinde çeşitli yaşlardaki erkeklerin toplandığı köy odasında, ciddî geçen hayata değişiklikler getirmek ve neş'eli vakit geçirmek isteyen gençlerin, aralarında gruplaşarak yârân adında bir teşkilât kurduklarını kaydetmektedir.²⁷ Neşet Çağatay da «Köy konuk odalarından ayrı olarak köylerde ve kasabalarda türlü yaş gruplarındaki kişilerin muntazaman devam ettikleri ve ahî zâviyelerinin, konuk ağırlamaktan başka, gençleri eğitme görevini de üzerine almış küçük örnekleri olan yârân odaları vardır.»²⁸ demektedir.

Zâhiren eğlence ve değişiklik gâyesi ile kurulmuş gibi görünen bu teşkilât, aslında, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, fütüvvet ve ahîlik unsurlarını ihtiva ettiğinden onlarda görülen yanlış anlaşılma keyfiyeti burada da bahis mevzuudur. Dışarıdaki kimseler için bir gençlik ve eğlence toplantısı olarak görülmesine rağmen; mensupları için fütüvvet esasları üzerine kurulmuş nizamla tâbî, disiplinli bir teşekküldür.

Bu sayede bir taraftan dergâhlara diğer taraftan da esnaf teşekküllerine müptedi yetiştiren yârânın, Çankırı gibi büyük merkezlerde köy odalarından ziyâde, esnaf teşkilâtına dayandırılması tabiidir.

Çankırı halkıyâtı üzerindeki çalışmalarını «Çankırı'da Ahîlikten Kalma Esnaf ve Sohbet Teşkilâtı» adı ile toplayan Hacı Şeyhoğlu Hasan (Üçok) Beyefendi, yârân'ı, şehrin an'anevî eğlencelerinin kışlara mahsus bir parçası olarak izâh etmekle birlikte; yârân mensuplarının bu müddet zarfında hürriyetlerinden pek çok fedakârlık yapmağa mecbur olduklarını

24) İbn-i Batuta, a. g. e., I. Cilt, 312. s. v. d.

25) Mustafa Akdağ, Türkiye'nin İktisadî ve İctimâî Tarihi, I. Cilt, İstanbul 1974, 26-27. s.

26) Mustafa Akdağ, a. g. e., I. Cilt, 28. s.

27) Âkif Koran, Yâren, Ülkü, Millî Kültür Dergisi, 16 Kânun 1945, Ankara, 54. Sayı, 11. s.

28) Neşet Çağatay, a. g. e., 160. s.

da tasrih etmektedir. Ahîliği de (fütüvvet-erlik) esâsına müstenid bir tarikat telâkki eden müellif, yârân ile ahilik arasındaki münasebeti şu şekilde kurmaktadır: «Her ahînin (sofrası, eli, kapusu) açık (gözü, dili, beli) kapalı bulunmak; bu cihetle hert ferd beşere karşı müşfik ve rahîm; her ahîye karşı kardeş hissiyle kalbi meşbû olmak esas tarikattendir. Bu esasa müstenidendir ki (sohbet yârânı) da muhitindeki insanlara karşı cömert, kötülüklerden müctenib, eyilikle melûf bulunmak ve hülâsa fenalıklara karşı daima imsak ile beslemek ve birini kardeş tanımak mecburiyetinde idi.» Her yerde askerî nizamla hareket edilmesi ve askerde aranan vasıfların sohbet yârânından da beklendiğini ifâde ile «.... her biri esnaftan olmaları itibariyle bir san'at pîrine, dolayısıyla Ahî Evran'a ikrar vermiş, muâmelâtına dost, hayatında vefâkâr ve namuslu olmayı şîar edinmiş; her ferdi kendinden yüksek görmeyi an'ane halinde öğrenmiş olan bu yârân, ahîlerin -gök altı erenlerini-, Hacı Bektaş'ın sâdik mensupları -yeniçerileri- taklit ediyorlar demektir.» şeklinde devam edip son olarak da «ahî zâviyelerinde her ferdin o günkü mahsulü sayını meydana koyarak ziyafet vermeleri ne ise, bizim yârânın sohbetleri de aynı idi» (29) diyerek fütüvvetnâmelerde ahî törelerinde geçen birçok hususun sohbet yârânı için de vârid olduğunu teyid etmektedir. Ayrıca, ahî zâviyelerindeki hayat tarzı ile yârân meclislerindeki hayat arasındaki müşâbehet, burada da müşâhede, edilmektedir.

Yârân'ın Kuruluşu ve İşleyişi

Yârân'ın kuruluşu, işleyişi, merâsimleri ve sohbet yârânının (yârân mensuplarının) vazifeleri, inceleyeceğimiz odaların plân ve fonksiyon bakımından izâhına yardımcı olacağı düşüncesiyle yârân sohbetlerini de kısaca anlatmakta fayda görmekteyiz.

Yârân teşkilinde köylere ve kasabalara göre küçük farklılıklar olmakla beraber takip edilen yol, hemen hepsinde ay-

nıdır. Yârân kurmağa karar vermekle teşebbüse geçilmiş olunur (30). Bir araya gelmiş kişiler (bu sene bir sohbet yapılmı) deyip, ya eski yârân başına bir önceki yârânını ve yeni iştirak edecek kimseleri toplamasını teklif ederler; veya yeni bir yârânbaşı -ki buna Çankırı'da başağa tâbir edilir- ile yârân kâhyası -küçük başağa- seçerek yeniden yârân kurma yoluna giderler. Seçilen şahısların her ikisinde de sohbeti idare edecek ehliyet ve kabiliyet yanında bazı sohbet masraflarını da karşılayacak maddî imkân aranmaktadır. Yârânbaşı veya büyük başağa, ahîlerin «Ahî babası» durumunda ve sohbet yârânlarının yaşlıcası herkesçe sevileni, sayılanı, yol gösterebilenidir (31). Bazân yârân kâhyası, bazân da küçük başağa tâbir edilen odabaşı -ki bu ahîlerin nakîbi karşılığıdır- odanın düzeni ve işleminin âhenginden mes'ul durumdadır.

Yârânların sayısı hakkında da farklılık bulunmaktadır. A. Koran bu sayıyı 15-30 göstermekte, buna mukabil Hacı Şeyhoğlu ise 20-25 rakamını vermektedir. Bir rivayete göre de Türk boylarına istinaden 24 dür.

Baş ağaların seçiminden sonra kışmen teşkil edilmiş olan yârân bir gece «erfane» (32) denilen bir toplantı yaparak sohbetin esasları, ictima geceleri ve uyulacak hususları tesbit ederdi. Bunun yanında yapılacak yemeklerin nev'i, aydınlatma ve süslemede kullanılacak ışıkların miktarı (33) gibi hususlar da karara

29) Hacı Şeyhoğlu Hasan, Çankırı'da Ahilikten Kalma Esnaf ve Sohbet Teşkilâtı, Çankırı 1932, 23. s.

30) Akif Koran «Yâren kurulmasını isteyenler bir gece herkes köy odasından çekildikten sonra toplanırlar. ...», a. g. e., 11. s.; Hacı Şeyhoğlu «Her sene Kânunu Evvelin onbeşinden sonra nihayetine kadar aynı yaşta bulunan arkadaşlar birbirini bulup bir cemiyet teşkil etmek için sözleşirlerdi», a. g. e., 25. s.; Neşet Çağatay da «Yârânlar 20-30, 30-40, 40 ve daha yukarı yaşta bulunan köy erkekleri gurup gurup, yârânları arasına kimleri alacakları hususunda teşebbüse başlarırlar», a. g. e., 163. s. demektedirler.

31) Neşet Çağatay, a. g. e., 163. s.

32) Ârifhâne, zarîfâne denilen toplantı şekli manasına kullanıldığı gibi, (Bkz. Hacı Şeyhoğlu Hasan, a. g. e., 25. s.) elbirliliği ile bir işin üstesinden gelmek şeklinde de anlaşılmaktadır.

33) Hacı Şeyhoğlu bu hususta «Kerâmetnâme-i Ahî Evran'da bu zatın 120 bin çerağı yandırdığı mezkurdur» demektir. a. g. e., 26. s.; Işıklandırma hususunun da Ahî zâviyelerine ait bir gelenek olduğu ortaya çıkmaktadır.

bağlanırdı. İki kişi ocak yakıp masrafları paylaşacakları için yârânlar da aralarında ikişer ikişer ayrılırlardı.

Daha sonra, herkes -ileride yârân odalarının düzeni içerisinde anlatacağımız- yerini aldıktan sonra Fâtiha okunması suretiyle bir kış boyunca devam edecek yârân teşekkülü faaliyete geçmiş olurdu.

Haftanın iki gecesinde yapılan sohbet toplantılarında cuma geceleri yemekli olup «ocak gecesi»⁽³⁴⁾ tabir edilmekte, salı geceleri ise hafif ikramlarla «sigara gecesi» ismini almakta idi.⁽³⁵⁾

Bundan başka yârânlar (bazı yerlerde yârânı teşkil eden fertlerin her birine «efrad» da denilmektedir) sâir zamanlarda belli bir mahalle devam etmek mecburiyetinde idiler. «..... eğer başağaların odaları var ise ekseriyetle bu odalar tercih edilirdi, yoksa, medrese odaları veya usulların çıkmadığı bir kahvehane tahsis olunurdu. İşinden azâde olduğu müddetçe ve mecburî bir iş zuhûr etmedikçe yârânın tayin olunan mahalle devamı şarttı Bundan maksat yârânı haric ile fazla temasta bulundurmamak sureti ile ağızdan bir söz kaçırmamasına meydan vermemek, sohbet âdab ve erkânına muhalif bir hâl ve harekete cür'et ettirmemektir»⁽³⁶⁾.

SOHBET ODALARININ UMUMÎ VAZİYETLERİ VE KULLANILIŞI

Gece sohbetleri umumiyetle belirli şartları hâiz odalarda yapılırdı. Bu yârân odalarının, bazı yerlerde, boş bir arsaya yârânlar tarafından yapıp, onların ortak malı olmak üzere zamanla anonimleşmiş bir duruma geldiği⁽³⁷⁾ bilinmekle beraber biz, Çankırı'da, böyle bir yapıya tesadüf edemedik. Eski, sahipli evler içerisinde istenen şartlara göre hazırlanmış odalar Çankırı'daki sohbetlere mekân teşkil etmiş bulunmaktadır.

Odaların müşterek hususiyetleri ve bunlarda aranacak şartların kısmı azâmını Hacı Şeyhoğlu Hasan Bey şu şekilde hülasa etmektedir : «... eski Türk evlerinde

bu gibi ictimalar için yapılmış müstatil şeklinde odalar bulunurdu. Bu mustatilin küçük dil'inde kapu; karşiki dil'inde da davlumbazlı ocak bulunurdu. Mustatilin büyük dil'inden biri sedirle döşenir, mukabil dil'inin nısfı bir ayak merdivenle çıkılan odamsı bir sofaya açık bulunurdu. Bu yere (Şahniçi) derlerdi ki şahnişin demektir. Burada çalgıcılar, güzel sesli hanendeler otururdu. Her evde böyle geniş oda, şahnişin olmadığından sohbet evleri ayrı olurdu, her evde sohbet yapılmazdı. Ocak sırası kendisine gelen (ocak sahibi) nin bu teşkilâtı hâiz evi yoksa böyle bir evi olanlara yamak verilirdi, her ikisinin de yoksa akrabalarından yahut komşularından birinin evi varsa o evde yaparlardı, bugün Çankırı'da bu teşkilâtı hâvi birkaç yüz ev vardır»⁽³⁸⁾. Böylece Çankırı'da vaktiyle çok yaygın olan sohbet toplantılarının eski ev mimârisine, doğrudan doğruya tesir etmiş bulunduğunu, hatta bu gâye ile evin bir odasının biçimlenişinin de bir nevi dikte ettirilmiş bulunduğunu söyleyebiliriz. (Levha 1).

Mahmut Akok ise evlerdeki bu husûsiyeti şahnişin denilen kısımlara bağlayarak sohbet nişleri şeklinde telâkiki etmiştir⁽³⁹⁾.

Buradan itibaren Hacı Şeyhoğlu Hasan Beyin verdiği mâlûmatı esas alarak, bir sohbet toplantısının safahatı ile odanın kullanımını müştereken inceleyerek mekân-fonksiyon münâsebetlerini tesbite çalışalım.

Ocak gecesi ev süslü ve miktarı evvelce tesbit edilen adet üzere lâmbalar yakılarak gayet aydınlık olması sağlanırdı. Küçük başağa akşama bir saat kala yanında çavuş ile eve gelir, nezâfete ve ışıkların adedine bakarak eksikleri ikmâl ettirirdi.

34) Çankırı'da ocak yakmak tâbir edilen toplantı gecelerine Neşet Çağatay'ın keşik yakmak tâbirini kullandığı görülmektedir (Bkz Neşet Çağatay, a. g. e., 164. s.)

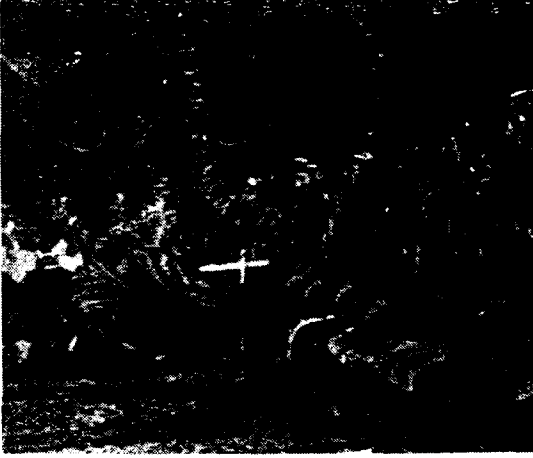
35) Hacı Şeyhoğlu Hasan, a. g. e., 27. s.

36) Hacı Şeyhoğlu Hasan, a. g. e., 27. s.

37) Neşet Çağatay, a. g. e., 164. s.

38) Hacı Şeyhoğlu Hasan, a. g. e., 28 - 30. s.

39) Mahmut Akok, Çankırı'nın Eski Evleri, Arkitekt, 7 - 6. Sayı, İstanbul 1953, 144. s.

Resim 1: Yârânın Oturuşu
(K. Pırılı'dan)

Başâğa tarafından tutulan çalgıcılar akşam yemeğini ocak sahipleri ile birlikte yerler, bu yemeğe, yârândan, kimse katılamazdı. Böylece aradaki müsavat ihlâl edilmemiş olurdu. Aksi halde erkân edilmek (cezalandırılmak) icabederdi.

Yârân, akşam ezanından bir saat sonraya kadar ocak yakılan eve gelmek mecburiyetinde idi. Herkesten önce gelen küçük başâğa, odayı tekrar gözden geçirerek noksan varsa tamamlatır ve yerine geçerek iki diz üstüne çöker, otururdu.

İleride odayı meydana getiren unsurların ayrı ayrı incelenmesinde de görüleceği üzere, ocağın sağ tarafındaki minder ahî veya şeyh makamında bulunan yârânbaşı, başâğanın; solundaki minder de nakib durumunda bulunan küçük başâğaya ait olurdu. Geriye kalan yerlere ise yârân, yaşına ve itibarına göre sıralanırdı. (Res. 1)

Yârânın odaya topluca girmesi câiz olmadığı gibi, her yârânın gelişi ocak sahipleri veya çavuş tarafından bildirilir; sofaya açılan kapıdan içeriye gelen her fert ocak hizasına kadar yürüyerek yüzünü başâğaların yanında oturduğu ocağa dönmek ve sağ elini göğsüne koymak suretiyle «selâmün aleyküm» diye yüksek sesle selâm verir; Büyük başâğa da iade-i selâmda bulunurdu. Ayağa kalkmış bu-

lun başâğalar dahil cümle yârân yerine oturunca ayrı ayrı merhaba denilerek selâm tekrarlanırdı. Bu selâmlaşma merâsimi içeri giren her yârân için tekrar edilirdi.

Gelen her yârâna hemen kahve ve sigara verilir, herkes tamam olunca da «Başâğa, yârân tamam olmuştur» hitabı ile ocakta kaynayan güğümden umumî kahve ikram edilirdi. Bu merâsime de önce başâğadan başlanırdı.

Oturuş şeklinin değiştirilmesi de başâğanın müsaadesine tâbi olup herkesin birlikte yaptığı bir hareketti. Bağdaş kurmak katiyen memnu idi. Yer değiştirmek ancak dışarıya çıkıp tekrar gelmek suretiyle mümkündü.

Merâsim aralarında saz heyeti peşrev çalar, merâsim bitince fasillara geçilirdi. Bundan sonra millî ve mahallî havalar icra olunurdu. Saz heyeti ile beraber evin dışına taşan seslerden yârân meclisi olduğu hemen anlaşılır, bu arada davetli misafirler de gelmiş olurlardı.

Gelen misafirlerle de selâmlaşma ve mukâbeleden sonra aynı ikramlarda bulunularak konuşmaya başlanırdı. Misafirin seviyesine göre icra edilmekte olan mûsikide de değişiklikler yapılabilirdi. Bir müddet ağırlandıktan sonra ikinci bir kalk kahvesi getirilir ve misafir başâğa tarafından teşyi edilirdi.

Bundan sonra bir el şamdanına mum dikilip ortaya konularak, meydan etrafında halka teşkil edilmek suretiyle çeşitli orta oyunları, cezalı, şaşırtmalı oyunlar oynanır; millî ve mahallî karakterde olanlar tercih edilirdi.

Bu oyunların yanında hem nefis hem de beden tahammülünü artıran, zindelik sağlayan oyunlar da oynanmakta imiş. Bâzân bu gibileri sohbet odasının dışına taşar, hattâ, nâkıs 15 derece suhûnette çaya girilir oradan buz getirilirmiş . . . . Bu gibi oyunların askerî mâhiyet arzettiği âşikârdır. Fütüvvet ehlinde aranan vasıflardan olan nefis terbiyesine de yardımcı olduğu bir başka gerçektir sanırız.

Oyunların hitâmında umûma birer kahve ikramı ile yorgunluk atılmış, sıra yemeğe gelmiş olurdu. Çavuş ve ocak sahiplerinden birisi ibrikle su getirir, temizlik faslından sonra da geçmiş yârânın ruhuna Fâtiha okunarak biri meydana biri de şahnişine olmak üzere iki sofraya kurulurdu. Büyük başağa meydan sofrasında, küçük başağa da şahnişin sofrasında bulunurlar, ocak sahipleri yemeğe oturmazlardı.

Belli sıra ve merâsime tâbi yemekte sıra pilâva geldiği vakit çavuş ayağa kalkar, ocak sahipleri ile birlikte başağının karşısına geçerek onun «yolumuz yolsuzumuz var mı?» sorusuna «adalettedir başağam» mukabelesinde bulunurdu. Bu husûs o hafta içerisinde cemiyet âdâbına muhalif, yolsuz harekâтта bulunan birisi olup olmadığına işaret etti. Eğer tecziyesi lâzım gelen şahıs varsa bâzân onun önüne, pilâvın üzerine bir kaşık dikerlerdi.

Yemekte oynanan birtakım oyunlardan sonra sofraya toplanıp gecenin son oyunu «arap verme» merâsimi yapılırdı.

Sohbette zilli maşa ile defin ismi araptı. Bir sonraki haftanın çok sahiplerine bunlar merâsimle teslim edilerek muhafazası sağlanırdı. Bu merâsimde söylenen türküde ocak sahibine evinin sağlam olması, edeb erkân dairesinde ocak yakması gibi telkinatta bulunulması da mevzûumuz bakımından câlib-i dikkattir.

Arap verme merâsiminden sonra çalgıcılar dahil bütün misafirler çekilerek yârân yalnız bırakılırdı. Bundan sonra icra edilen mahkeme merâsiminde, ahî teşkilâtında olduğu gibi gizlilik kaidesine riâyet edilmektedir.

Büyük başağa, yolumuz yolsuzumuz var mı sorusunu tekrar eder, eğer yolsuzluk yoksa aşr-ı şerif ve Fâtiha ile o geceki sohbet kapanırdı. Yolsuzluk varsa dâvâyâ bakılarak muhtelif cezalar verilirdi. Mesele eğer halledilemezse veya bilhassa başağalar hakkında açılan davaların neticesine itiraz vâki olursa di-

ğer yârân başkanlarından müteşekkil bir heyet dâvaya bakar, onların verdiği karara da itiraz edilirse mesele Ahî Baba'ya tevcih olunurdu. Ahî Baba'nın verdiği hüküm kat'i olup «yollu veya yolsuz» dan ibaretti. Ceza tayini yârâna ait olurdu. Gerek iktisadî ve içtimâî, gerekse felsefî açıdan detaylı araştırma mevzuu olabilecek yârân sohbetlerinin bu kısa izâhından sonra; yakın zamana kadar Çankırı'da yüzlercesinin mevcut bulunduğu, 1932 llerde Hacı Şeyhoğlu Hasan tarafından nakledilen, ancak zamanımıza birkaç örneğinin gelebildiği sohbet evlerini tetkike çalışalım.

SOHBET EVLERİ VE ODALARI

Son yıllarda meydana gelen değişikliklere rağmen Çankırı'nın eski evlerinin birkaçını, hâlâ, esas itibariyle bozulmamış olarak görmek kabildir. Değişen ihtiyaçlara ve cemiyetin değişen zevk ve kültür anlayışına göre bu evlerin bâzı tâli unsurları tadilâta uğramış ise de; her birinde mevcut bulunan muhtelif unsurları kıymetlendirerek aslî hâllerini tesbit edebiliriz. Hele, bu evler içerisindeki daha önce de belli kaidelere göre yapılmaları icabettiği zikredilen ve unsurları bilinen sohbet odalarının restitüsyonunu yapmak imkân dâhilindedir.

Mevcut neşriyatın ve son zamanlara kadar yapılmakta olan yârân toplantıları hakkında edindiğimiz bilgilerin ışığında mevcut binaları inceleyerek bir sohbet odasının ana şemasını tesbit ettik (Levha I). Böylece bize sohbet odası diye takdim edilen odaların fonksiyon bakımından kontrol imkânı hâsıl olmuş bulunmaktadır.

Münferid sohbet odalarının mütalâasına geçmeden evvel, sohbet odalarının Çankırı evlerinin içindeki vaziyetini incelemek uygun olacaktır kanaatindeyiz.

Çankırı Evlerinin Umumî Vaziyeti

Çankırı şehrinin tarihi iskân sâhası Hisar denilen tepenin güney ve batı yamaçlarında yer aldığından yapılara da

muayyen bir istikamet verme zarureti ortaya çıkmıştır. Bu zarûretten dolayı eski evlerin cepheleri güneye rastlamakta, kuzey yüzleri ise kapalı (40), sağır duvarlarla kaplı bulunmaktadır. Yine arazi durumundan mütevellit, avlular da umûmiyetle güneye bakmaktadır. İçlerinde manzaranın da hâkim olduğu değişik âmiller, açık sofalı, hattâ tahtlı veya açık köşklü diyebileceğimiz ev tiplerini meydana çıkarmıştır.

Umûmiyetle bodrum katları bulunmayan bu evler iki, nadiren üç katlıdır. Üst kata çoğu halde serbest ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Ön avluya bakan sofalar da ahşap parmaklıklarla çevrilidir. Doğrudan doğruya sofaya açılan odalar ekseriyetle L, bazan da U tipi plânları teşekkül ettirirler.

Sohbet Odalarının Fiziki Yapısı ve Plân Analizi

Zemin kat köşe odaları, bâzân da üst kat köşe odaları sohbet odası olarak tertiplenmişlerdir. Bu şekilde, gerek U gerekse L tipi plânlı evlerde, daha büyük ve bölünebilme imkânına sahip, kifâyetli mekân elde edilebilmektedir. Ayrıca sohbet meclisleri ile ev mahremiyeti de böylece ayrılabilir.

Yârân sohbetinin yapılabilmesi için aranan şartları hâvi bir odanın en ehemmiyetli husûsiyeti üç kısımdan müteşekkil olmasıdır. Birinci kısım, yârânın belli merâsime göre rahatlıkla oturup sohbet edebileceği, «meydan» tâbir edebileceğimiz, kare plânlı bir mekândır. Ebadi eldeki misallere göre 4x4 metre civarında değişmektedir. İkinci ve üçüncü kısımlar, aynı mekânın uzantıları olmakla birlikte, gerek fonksiyon, gerekse tatbik edilmiş bakımından, ayrı mütalâa edilmelidir. Meydana bir basamak ve zeminden bir metre civarında ahşap parmaklıklarla açılan, dikdörtgen plânlı «Şahnişin» kısmı sohbet esnasında mutribin oturmasına mahsûstur. Diğer ise odanın giriş kapısı ve kapı aralığını da bünyesinde bulun-

duran; hizmet ve takdim gibi bâzi ara fonksiyonlara mahsûs, «medhal» veya «saff-ı nial» tâbir edebileceğimiz kısımdır ki evin dış mekânları ile sohbet odasının irtibatını temin etmektedir (Levha 1)

Giriş Kapıları : Tedkik edilen odaların hemen hepsinde açık sofa ile irtibatlıdır. Alınlıklı kasaları içerisine yerleştirilmiş kapı kanatları tek yüzlü olarak işlenmiştir. Oldukça mükemmel ahşap işçiliği gösteren bu kanatlar lâmba-zıvanalı parçaların çatılmasından meydana gelmektedir (Levha 2). Bazılarında arka kuşaklamaların, ön yüzden kabara başlı çivilerle tutturulup tezyini bir mâhiyet verildiği de vâkidir. (Res. 19) Hendesî düzen, muayyen bir motifin tekrarı ile sağlanmakta, arada kalan boşluklar da yine silmeli, küçük tablalarla veya parçalarla doldurulmaktadır. Bu tablalar, kimi halde rozetler veya zigzaglarla, kimi halde de değişik tarzlarda tezyin edilmektedir. Yazıya ise tek bir yerde rastlamış bulunmaktayız. (Res. 6) Kapı kanatlarının üst kısmında, taç diyebileceğimiz müzeyyen alınlıklar görülmektedir. Buralarda da hendesî geçmeli daireler, üçgenler ve selvi gibi nebatî motifler bulunmaktadır. Yârânda aranacak vasıflardan olan doğruluğun burada selvi ile sembolleştirilmesi yadırganmamalıdır.

Medhal - Saff-ı nial : Kapıdan, hemen yukarıda bahsettiğimiz kısmı teşkil eden hole geçilir. Burası, oda girişinin de beraber mütalâa edilmesi ile pabuçluk hüviyetinden çıkıp bir nevi ara mekân hâlini kazanmaktadır. Giriş-çıkışın kontrolü ve oda mahremiyeti yanında, iç ve dış mekânlar arasında intikali de sağlanması bakımından ayrıca bir ehemmiyeti hâizdir. (41) (Levha 3).

Meydan denilen geniş kısımdan ekseriyetle parmaklıklar ve bir basamak farkı ile ayrılan bu kısmın zemini dört veya altı köşeli tuğla ile döşelidir. Tavanı

40) Mahmud Akok, a. g. e., 143. s.

41) Odaların husûsiyetleri için ayrıca (Bkz. Önder Küçükerman, Anadoludaki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar, İstanbul 1973. 89. s. v. d.

ise diğer iki kısımda olduğu gibi kirişleme üzerine tatbik edilmiş ahşap kaplamalıdır.

Bu kısımdaki tavan tezyinâtında umûmiyetle, göbek bulunmayıp, köşelikler ve kenar bordürlerinin arasında kalan kısım çitaların kesişmesinden meydana gelen dikdörtgen veya baklavalı şebekelerden müteşekkildir. Kesişme noktalarına değişik renkli ahşaptan stilize kuş, baklava, dörtköşe, yıldız veya S şeklinde kesilmiş parçalar çakılmıştır.

Medhalin, meydanın mukabil cihetindeki yüzünde bulunan alçı işi ocak, ısınmaktan ziyade, diğer işlerde kullanılmaktadır. Bâzı sohbet odalarında bu ocak, bacası bulunmayan bir niş halindedir. Nişin içinde iki tarafta yine alçıdan lâmbalıklar yapılmıştır.

Ocağın iki yanındaki dolapların kapakları da giriş kapılarındaki esas motifleri hâvi olup aynı tarzda ahşap işçiliği göstermektedir. Girişin hemen karşısında, oda içerisine taşmakta olan dolap da sohbet merasiminde kullanılan eşyanın muhafazasına mahsûs olup çok defa zengin bir ahşap işçiliği arzeder.

Meydan : Sohbetin icra edilip oyunların oynandığı bu esas kısma «meydan» demek yerinde olacaktır. Bu kısım için Hacı Şeyhoğlu Hasan Beyefendi şöyle demektedir: «... bu odalarda ufak bir koridordan (kapı aralığı) giren şahıs sağa dönmek suretiyle vaziyetini değiştirmek mecburiyetinde kalır. Ocağın sağ ve sol tarafında iki köşe bulunur. Sağ köşe Büyükbâşaya sol köşe ise Küçük başağaya aittir... köşeler başağaların oturması için sevâi kutnu -pamuklu kumaş- minderlerden birbiri üzerine iki üç minder koymak âdetti. (42) Ocağın üzerinde şerbetliğe gayet müzeyyen lâmbalar ve bunun karşısına tesadüf eden medhal üzerindeki ikinci şerbetliğe de bir iki lamba, el ile yapılmış sigara ve sigara ateşi mangalı konurdu.» (43)

Tanziminden böylece bahsedilen meydan, hemen her zaman kare plânlıdır.

Bir tarafında medhal ve bunun karşı tarafında da ocak yer almaktadır. Geriye kalan iki kenardan biri alçı panolardan müteşekkil duvar, diğer kenar da şahnişine ayrılmış bulunmaktadır (Levha 4)

Ocağın önü ve geçiş kısımları hariç meydanın çevresi sedirlerle veya minderlerle çevrilidir. Ocağın sağına Başağa soluna Küçük başağa oturup geriye kalan kısımlara da yârân sıralanmaktadır.

Ocak, umûmiyetle, alçı işi ve medhal ocağından daha müzeyyendir. Burada da lâmbalıklar, şerbetlikler ve şamdanlıklar bulunmaktadır. Sohbet geceleri devamlı yanan bu ocak, hem ısınmada hem de umûmî kahvenin pişirilmesinde kullanılmaktadır.

Ocağın iki tarafında ince ahşap işçiliği gösteren dolaplar yer almaktadır. Bâzân, sohbet harici zamanlarda kullanılmak üzere bunlardan birisi yüklük, diğeri de gusûlhâne olarak tanzim edilmiştir. Ocakla dolaplar arasında halkın «teleçe» tâbir ettiği, çok daha ince ahşap detaylarına (Levha 2) sahip şerbetlikler mevcuttur. Tavana bir metreye yakın mesafede, yine Çankırı tâbiriyle «sergen» denilen raflar bir kuşak teşkil etmektedir.

Meydanın zemini çoğu kere tuğla döşeme olup medhalden bir basamak yüksekte, şahnişinden bir basamak aşağıda bulunmaktadır.

Tavan ahşap kaplamalı ve göbeklidir. Göbekler ile köşe süslemeleri aynı motifleri veya hendesî örgüyü göstermektedir. Bordürlerde bal peteği, geçmeli, baklavalı, istihâle geçirmiş samarra diyebileceğimiz motifler kullanılmaktadır. Göbek ile bordür arasındaki ağın kesişme noktalarında yine stilize kuşları hatırlatan şekiller, yıldızlar, dikdörtgen parçalar kullanıldığına rastlanmıştır. Ta-

42) Büyük başağanın altına küçük başağadan bir adet fazla minder konulması da gelenektir. Aynı şekilde büyük başağanın önünde yanan şamdanlığın kolları da bir fazla olurdu.

43) Hacı Şeyhoğlu Hasan, a. g. e., 30 - 31. s.

van tezyinatında kullanılan değişik renkte çitalar ve ahşap parçalar buraya ayrı bir zenginlik katmaktadır.

Çankırı'da yârân sohbetlerine iştirak etmiş yeni nesil arasında, tavan göbeklerinin ve köşe motiflerinin bir takım meslek gruplarını temsil etmekte olduğuna dâir rivâyetler dolaşmakta ise de; yapılan araştırmalarda bu husûsta kesin bir delile rastlanamadı. Ancak, bazı tavan köşelerinin, ahilerin sakallı sancak (44) dedikleri ve Ahî Baba'yı karşılama merâsimlerinde kullandıkları bayrakların tuğlarından mülhem olabileceği zayıf da olsa ihtimal dâhilindedir.

Şahnişin - Mutrib : Meydanın avluya bakan kenarında, sohbet toplantılarında mutribin oturduğu «şahnişin» veya yerli ağızda «şahniçi» tâbir edilen kısım bulunmaktadır. Bir metre kadar yükseklikteki ahşap parmaklıklar ve köşelerdeki zarif ahşap işlemelerin teşkil ettiği bir kemerle meydandan ayrılmaktadır. Zemin tahta veya alçı dolgu ile bir basamak yükseltilmiştir.

Diktördgen plân arzeden bu kısım üç taraftan sedirlerle çevrilidir. Sedirlerin arka tarafında, biri açık sofaya bakan kenarında, üçü de bahçeye bakan kenarında olmak üzere cem'an dört pencere bulunmaktadır. Diğer kenarda ise, müzeyyen ahşap kapaklı dolaplar mevcuttur. Sergen denilen raflar burayı da çevrelemektedir. Çoğu kere göbekli, köşe süslemeli ve bordürlü olan şahnişin tavanı meydanınki ile benzerlik arzeder.

Buradan itibaren, sohbet odalarının aranacak vasıflar, benzer hüsûsiyetler ve tarihi mâlûmat üzerine bina etmeye çalıştığımız umumî karakterin münferid evlerde hangi şekillerde tezâhür ettiği incelenmeye çalışılacaktır.

İsmail Coşkara'nın Evi

Hâli hazırda Çankırı'da aslı husûsiyetlerini en iyi muhafaza eden sohbet odalarından biri, Mimar Sinan Mahallesi,

Nar Çıkmazı 6 numarada İsmail Coşkara'ya ait evde bulunmaktadır. Yüz seneden fazla bir mâzisi olduğunu sandığımız bu evin; bilinen kadarıyla, Coruk Ahmed vasıtasıyla Fatma Coşkara'ya intikal ettiği öğrenilmiştir (Levha 5)

Ev, alışılmışın dışında, üç katlıdır. Zemin kat, avluya çok küçük pencerelerle açılan, depo mâhiyetinde iki odadan müteşekkildir. Bahçe ocağı ile muhdes havuz avluya ayrı bir zevk katmaktadır. Birinci kat tâdilâta uğramış, açık sofa ve çıkma kapatılmış, U tipi plânı meydana getiren üç oda bölünüp, pencerelerinde de değişiklik yapılarak aslı hallerinden uzaklaştırılmıştır. Dışarıdan ahşap bir merdivenle ulaşılan birinci kat sofasından, bir basamakla bu kat irtifaında bahçe etrafını dolaşan bir sofa veya serinliğe geçilmektedir (Res. 2). Serinliğin bir kenarından da serbest bir merdivenle ikinci kata çıkılmaktadır. Bu kat Çankırı umûmî manzarasına hâkim açık sofası, tahtı (Res. 3) ve üç odası ile L tipi plân arzemektedir. Batı köşesinde bulunan büyük oda, Çankırı'daki sohbet odalarının en iyi muhafaza edilmiş örneğidir.

Burada odanın giriş kapısı ayrı bir bölme içinde mütalâa edilmiştir. (Res. 4). Medhal ve meydan kısmının zemini dört köşe tuğlalardan, şahnişinin tabanı ise alçı dolgu üzerine ahşap kaplamadır.

Alçı işi ocakları, ahşap raf, dolap kapağı, serbetlikleri ve tavanları ile fevkalâde müzeyyen bir odadır.

Ahşap İşleri : Kapı, dolap kapakları, serbetlikler, kartuşlar, duvar kaplaması, bölümleri ayıran kemer köşelikleri ve tavanlarda görülmektedir.

Lâmba-zıvanalı silmeli parçaların çatılmasından meydana gelen kapı (Res. 5), esas motifin tekrarından müteşekkil bir hendesi düzene sahiptir. Biri kapı kolu hizasında, biri de daha aşağıda bu-

44) Meselâ Hacı Şeyhoğlu'nda «Debbağ esnafına ait olup aleminin altında koyun yünlerinden yapılmış bir tuğu hâvi...» şeklinde geçmektedir. a. g. e., 15. s.

lunan küçük tablalar üzerine dâirevî motifler işlenmiş, köşelerine de çember parçaları yerleştirilmiştir. Üst kısmında bir taç bulunmaktadır. Aynı mâhiyetteki daire motifleri ve iki selvi veya yaprak denilebilecek şekli hâvi taç, bir kenar suyu ile hudutlanmaktadır. Bunun hemen altında yer alan ters yazı maalesef okunamamıştır (Res. 6) Bu yazı bir başka yerden kesilmiş de olabilir.

Tek veya çift olsun, dolap kapakları, kapı ile aynı işçilik, modülasyon ve tezyinâtı göstermektedir. Dolapların hemen üzerinde yer alan kartuşlar ile dolaplarla ocaklar arasındaki şerbetlikler çok ince ahşap işçiliğine misâl teşkil etmektedir (Res. 7-8). Bu tarz işçilik meydana ile şahnişin arasındaki kemer köşeliklerinde de (Res. 14) görülür. Sergen denilen raflar ve ahşap sütunlar silmelidir.

Odadaki her kısım üzerinde ayrı tavan kaplamaları mevcuttur. Medhalin tavanı basit olup bordür arasında kuş kanadına benzeyen S motiflerinin sıralanmasından meydana gelmiştir (Res. 9). Meydan tavanını birisi alçı işi olmak üzere üç bordür çevirmektedir. Ahşap çitlerden müteşekkil iki bordürden dış taraftaki bal peteği tarzındadır. İçerideki, kuş kanadına benzeyen parçaların meydana getirdiği kenar tezyinatıdır. Her ikisinin de köşelerinde, değişik renkli ahşaptan yapılmış çeyrek daire motifler ve aralarında çiçek oymaları yer almaktadır. Ortada kalan kare kısım, kesişme noktalarında stilize kuş motiflerine benzer şekiller bulunan çitlerden müteşekkil bir ağ şebekesinden ibarettir. Bunun da ortasında yirmi kenarlı bir göbek yer almaktadır (Res. 10-11). Merkezdeki bir yıldızdan intişar eden şuaların teşkil ettiği hendesî motif göbeğe ayrı bir güzellik vermektedir. Şahnişin tavanı da benzer karakterde olup samarra benzeri motifler bilhassa dikkati çekmektedir (Res. 12).

Alçı İşleri : Meydan ve medhaldeki ocaklar alçıdan yapılmışlardır. İki kı-

sımda mütalâa edilebilecek meydan ocağının alttaki ateşlik kısmı fonksiyonuna binaen oldukça basittir. Üst kısmı ise alınlık, lâmbalık ve şamdanlıklar ile zenginleştirilmiştir. Lâmba hücreleri, alınlık nişinin iki tarafında ikişer adet olmak üzere üst üste yerleştirilmiştir. Bunlar, üzerlerinde yer alan kuyruklu yıldız motifleri ile birlikte niş etrafında bir bordür teşkil etmektedirler (Res. 13). Medhal ocağı ise bir nişten ibaret olup, tezyinat bakımından meydan ocağına benzemektedir.

Hayvar Oğlu Sokağındaki Ev :

Çankırı merkezi, Kara Tekin Mahallesi, Hayvar Oğlu Sokağında 25 numaralı ev yuvarlak ahşap kemerleri ile bir XIX. asır binası görünüşündedir (Levha 6) (Res. 15).

Evin tâbi tutulduğu muhtelif tecdid ve tamirler sırasında bozulan sohbet odasının aslî hâlini mevcut tavanların tahlihi ile tesbit etmek imkân dahilindedir. Zemin kat sağ köşe odasını teşkil eden sohbet mahallinin şahnişin kısmının duvarları kaldırılmak suretiyle açık sofaya dâhil edilmiştir. Bu kısmın hâli hazırda sofada mevcut bulunan dolapları ve tavanı (Res. 16), fikrimizi teyid etmektedir. Odada yapılan ikinci büyük tadilat da medhalde yer alan ocağın kaldırılıp bu kısmın bir giriş holü hâline getirilmesidir. Yan odanın sofaya açılan kapısı ise kaldırılmış ve mezkûr mahalle bir kapı ile bağlanmıştır. Medhalin tavan kaplaması da yapılan restitüsyonda müessir olmuştur (Res. 17).

Alçı ve Ahşap İşleri : Diğer sohbet odalarında görülen oldukça zengin alçı işçiliği burada fakirdir. Meydanda bulunan ocağın kaba işçiliğinden, yıkılan sarıte ocağın da aynı tarzda olabileceğini söylemek kabildir (Res. 18).

Üst kat sofasında bulunan kemer atıkları ve dikmelerde bazı silmeler görülmekle beraber ahşap işçiliği daha zi-

yade tavan kaplamasında, kapı kanatlarında ve dolap kapaklarında toplanmıştır. Bugün mevcut bulunmayan sohbet odası kapısının -eldeki diğer misallere de bakılarak- üst kattaki zıvanalı çatma kapıya benzeyebileceğini tahmin etmekteyiz (Res. 19). Ocağın iki yanında bulunan dolapların kapakları diğer misallerle uygunluk arz etmekte ve sohbet odalarında müşahade ettiğimiz husûsiyetleri teyid eder mâhiyette bulunmaktadır. Ocakla dolaplar arasında bulunan şerbetliklerdeki ahşap oymalar da burada oldukça incelik zarifleşmiştir (Res. 20).

Medhal üzerindeki dikdörtgen tavan, çitalarla karelere bölünmüş ve köşelerine de değişik renkli ahşap köşe motifleri yerleştirilmiştir. Meydan tavanı daha zengindir. Ortadaki sekiz kenarlı göbek birbirinin üzerine bindirilmiş çıkıntı teşkil etmekte, merkezinde ise girift bir yıldız motifi bulunmaktadır. Tavanın kenar bordürü ile göbeği arasında kalan boşluk kesişen çitaların meydana getirdiği bir ağla kaplanmıştır. Kesişme noktalarında değişik renkte ahşap parçacıklardan kesilmiş stilize kuş motifleri kabara başlı çivilerle tutturulmuştur. Kenar bordürü, yuvarlatılmış çitaların meydana getirdiği bir zincir örgüsü arz eder. Bordürün köşelikleri evin diğer tavan köşeliklerine benzemektedir. İçteki köşelerde ise tavan göbeğinden mülhem çeyrek daire motifleri kullanılmıştır (Res. 21). Şimdiki halde açık sofaya dahil edilmiş bulunan şahnişinin tavanı medhalinkine oldukça benzemektedir. Aradaki fark, buraya, baklavalardan kesişmesinden meydana gelen bir bordür ilâve edilmiş olması ve meydanadaki gibi stilize kuş motifleri kullanılmış bulunmasıdır (Res. 22).

Paşa Dede'nin (Ölmezlerin) Evi :

Takriben 300 senelik olduğu söylenen ev Paşa Dede nâmındaki zattan torunları Ölmezler âilesine intikal etmiştir (Res. 23) (Levha 7).

Sohbet odası olarak kullanıldığı söylenen zemin kat köşe odasını katalogumuza dahil etmiş bulunmaktayız. Ebad ve bölümleri itibariyle sohbet odalarına uyan bu büyük oda, emsâli arasında, gerek işçilik gerek tezyinat bakımından en zayıf olanıdır. Tavan kaplamaları dahi mevcut değildir. Üst kattaki nisbeten zengin ahşap işçiliği (Res. 24) en müzeyyen mahal olması icabeden bu mahallin sohbet odası olduğu hakkında bâzı şüpheler uyandırmaktadır.

Sohbet odası ile evin hizmet alanlarının münasebeti, incelenen diğer evlerden farklı bir husûsiyet arz etmektedir. Çankırı topoğrafyasının verdiği zarûretten pek çok evin arka, kuzey kısmında dehliz diye mütalâa edebileceğimiz kısım, burada, gayet isabetle, mutfak olarak değerlendirilmiştir. Sohbet odasına bir servis kapısı ile irtibatı olan bu mutfağın sohbet yemeklerindeki ağır hizmeti hafifletebileceği düşünülmüş olabilir.

Hacı Abdullah'a Ait Ev :

Karataş Mahallesi, Uzunyol'daki çeşme yanında bulunup yüz seneden fazla bir mâziye sahip olduğu ifade edilen bu evdeki sohbet odası da oldukça iyi muhafaza edilmiş bir misâl teşkil etmektedir (Levha 8).

Bina, bir taraftan üzerinde bulunduğu sokağın köşesine çıkma halinde çift taraflı cephe vermekle; diğer taraftan da bir ön avluya sahip bulunmakla bir husûsiyet arz etmektedir (Res. 27).

Taşlık ve depo kısımlarından müteşekkil zemin kat, sokağa kapalı ve karanlıktır. Basit, ahşap bir merdivenle çıkılan üst kat, sokağa açılan sofası ve üç odası ile L tipi bir plân arz etmektedir. Çıkmalı köşe odası sohbet mahalli olarak tertiplenmiş; gördüğü çeşitli tamirlerde batıya bir pencere açılmış, şahnişin pencerelerinde değişiklik yapılmış, ocakları da bozulmuştur. Buna rağmen giriş, medhal, meydan ve şahnişin kısım-

ları gerek plân, gerekse ahşap işçiliği bakımından karakterini oldukça iyi muhafaza etmektedir.

Ahşap İşleri : Girişi meydana getiren kapı hücrelerinde oymalı bir alınlık görülmektedir. Medhal kısmındaki dolap kapakları, gamalı haç geçmelerin teşkil ettiği esas motiflerin tekrarından müteşekkildir. Diğer dolap kapakları da aynı mâhiyettedir. Medhalde ve meydan ocağının iki yanında bulunan şerbetlikler klâsik diyebileceğimiz oyma şekiller gösterir. Meydan tavanı düz ahşap kaplama üzerine tatbik edilen çıtaların kesişmesi ile altıgen bir ağ şebekesi teşkil eder. Meydan ile medhal arasında kalan bölmenin ahşap parmaklıkları odalardaki bozulmamış tek örnektir. Bu kısmın köşelikleri de ahşap oymalıdır.

Meydan tavanı çıtalarla kare ve dikdörtgenler teşkil eden bir ağa sahip bordür ve ana zeminden müteşekkildir. Ortada, düz profilli pervazlarla aşağıya doğru çıkıntı teşkil etmekte olan altıgen bir göbek bulunmaktadır. Buradaki hendesî örgü, ortada çember, köşelerde çember parçaları ve merkezî bir yıldızdan intişar eden düz hatlar meydana getiren çıtaların çatma taklidi havasında yerleştirilmesinden husûle gelmektedir.

Uzunyol Caddesindeki Metrûk Ev :

Çankırı, Merkez, Uzunyol Caddesinde 77/A numaralı eve (Levha 9) bugünkü durumunda üst kattan girilmektedir. Üst katı eyvanlı açık sofalı, alt katı ise açık sofalı ve L tipi plân şeması arz etmektedir. Zemin katın gerisinde devam eden dehliz kısmı, fonksiyonunu çözemediğimiz, geniş, bir tarafı açık bir mekân vasıtasıyla bahçeye irtibatlıdır (Res. 28). Zemin katın açık sofasından girilen sohbet odası oldukça haraptir. Şahnişin pencereleri değiştirilmiştir. Buna rağmen bir sohbet odası hüviyetini kaybetmemiş olup, medhal kısmındaki sahte ocağın yıkılmış bulunduğunu, bâzı dolap-

larının kaldırıldığını, müşahade etmekteyiz. Mevcut tavan tezyinatından da odanın kuzey duvarının, tavan bordürünü içine alacak şekilde içeriye çekildiği anlaşılmaktadır. Meydanın oniki kenarlı tavan göbeği ile şahnişin tavanı oldukça iyi durumdadır. Geriye kalan kısımları maalesef bozulmuştur (Res. 29).

Hacı Şeyhoğulları Evi :

Çankırı, Merkez, Su Deposu Caddesi 14 numarada Hacı Şeyhoğullarına ait, bir XIX. asır binası olduğu bilinen, evdeki sohbet odası bir hayli tâdilata uğramasına rağmen aslî haline yakındır (Levha 9).

Bir iç bahçeye açılan ev iki katlı olup, üst katı açık sofalı eyvanlı alt katı açık sofalı L tipi plân arz eder. Alt kat köşe odası sohbet mahalli olarak tanzim edilmiş, üst kat da buna uydurulmuştur.

Bugünkü haliyle muhdes bir camekânlı kısımdan girilen sohbet odasının bölümleri durmakla beraber aradaki bölmeler ve bazı kademeler kaldırılmış, ocakları iptal edilmiş, dolapları kısmen değiştirilmiş ve pencereleri genişletilmiştir. Üst kat pencerelerinden sohbet odası pencerelerini çıkarmak kabildir (Res. 30).

Ahşap İşleri : Aslî şekillerini koruyabilmiş bazı dolap kapakları gamalı hac motiflerinin tekrarından meydana gelmekte, üzerlerinde birer taç, aralarında da birer motifli aynacık bulunmaktadır. Boyanmak suretiyle maalesef değerlerinden kaybettirilmiş bu dolaplara rağmen (Res. 31), tavan kaplamaları oldukça iyi muhafaza edilmiştir.

Medhal üzerindeki tavan düz ahşap kaplama üzerine çıtalarla karelere bölünmüş kenarlarına da köşelikler yerleştirilmiştir (Res. 32). Meydan tavanı yaparak veya kuş kanadı diyebileceğimiz motiflerin sıralanmasından meydana gelen bordür içerisindeki kesişen çıtaların baklavalı ağ meydana getirmesinden müteşekkildir. Göbek bulunmamasına rağmen

men hem bordürde hem de içeride köşelikler vardır (Res. 33). Şahnişin tavanı medhalinkine benzemekle beraber, kesişen baklavalardan müteşekkil bir bordürü hâvidir. Bordür üzerinde de değişik renkli ahşaptan çeyrek daire köşelikler bulunmaktadır (Res. 34).

Hacı Şamlının (Petek Halanın) Evi :

Çankırı, Merkez, Karatekin Mahallesi, Arık Sokağı 7 numarada, Petek Hala'nın evi diye bilinen ve ikiyüz seneden fazla bir mâzisi olduğu söylenen ev, hem sokağa cephe vermesi, hem de bir iç avluya şâhip bulunması ile iki katlı evlerin değişik bir misâlidir (Levha 10). Üst katın açık sofası, avlu girişi üzerine bir serinlik mahiyetinde uzanmaktadır. Serbest ahşap merdivenle çıkılan üst kat sofasının sol köşesinden sohbet odasına girilmektedir (Res. 35). Yapılan tecdit ve tamirlerle bölümleri bozulmuş bulunan sohbet odasının mevcut tavan kaplamalarını tahlil ederek aslî halini çıkarmak imkân dahilindedir.

Bugünkü hâli ile medhale açılan kapı kapatılmış ve bu kısım yan odaya dahil edilmiştir. Medhalin ahşap dolap kapaklarını hâvi duvar kaplaması, üzerine bir kapı açılarak, meydan kenarına kadar çekilmiş ve ara bölmesi olarak kullanılmıştır. Muhdes bir kapı ile doğrudan doğruya meydana girilmektedir. Odanın diğer kısımları ise eski hâllerini muhafaza etmekte, ancak ahşap işlerinde bâzi tâlî değişiklikler görülmektedir.

Sohbet odalarının umumî karakterleri gözönüne alınarak yapılan restitüsyonda (Levha 10), tavan izlerinden faydalanılarak medhal ilâve edilmiş, böylece odanın üç kısmı tamamlanmıştır. Muhdes kapı kaldırılmış, duvardaki izlere uyularak medhal ile açık sofa arasındaki irtibat tesbit edilmiştir. Meydanla diğer kısımlar arasındaki kademeler ve ara parmaklıklar tamamlanmış, şahnişin duvar kaplamasının da tahkîki ile pencere yerleri işaret edilmiştir.

Ahşap İşleri : Vaktiyle oldukça mükemmel ahşap işçiliği gösteren oda, tavanlar hariç, tahribata uğramıştır. Geçmeli ahşap motiflerin tekrarı ile tezyin edilen dolap kapakları, maalesef, yağlı boya ile boyanarak ince kısımları örtülmüştür. Tavan tezyinâtı meydan ve şahnişinde aynı mahiyette olup, düz ahşap kaplama üzerine çitalar ve düz profilli parçaların tatbiki ile meydana gelmiştir. Medhalin mevcut tavan izlerine rağmen tezyinatı bilinmemektedir. Bal peteği ve dikdörtgenlerin kesişmesinden meydana gelen tavan bordürlerinin köşelerinde diğer sohbet odalarında da görülen dairevi köşelikler bulunmaktadır (Res. 36). İçteki silmeli ve destere dişli kalın pervazlar sanki ikinci bir bordür meydana getirmektedir. Arada kalan ana tavan kısmı çitalarla dikdörtgenlere bölünmüş, ortaya da yine aynı mahiyette pervazlarla çevrili göbek tatbik edilmiştir. Çıkıntı teşkil eden sekizgen göbeğin ortası ise hendesi ağla örülmüştür.

Diğer Misaller :

Karataş Mahallesi Yozgatlı Sokağında onsekizinci asır yapısı olan İğciler'in evinde, meyilli sokaktan ayrı bir kapı ile girilen, bir sohbet odası mevcutmuş; fakat geçen senelerde gördüğü tamiratla aslî hali takibedilemeyecek hale gelmiştir. Bugün sohbet odasından sadece meydan tavanı bakîyesi kalmış durumdadır.

Arık Sokağında bulunup çok iyi durumda olduğu söylenen sohbet odası, evde tek başına yaşayan meczup hanımdan izin alınamamasına binaen incelenememiş; Terzi Osman Yarahmed Oğullarının evi de görülememiştir. Ayrıca, Çankırı'nın eski evleri arasında Mahmud Akok tarafından bahsedilen, Ahmed Pekmez'e ait bir oda da sohbet odası eb'al ve husûsiyetlerini arzettiğinden burada kataloga dahil edilmiştir (Levha 11).

Netice :

Başlangıç târihi kat'i olarak bilinemeyen Yârân Sohbetleri, Çankırı ve civarında 1932 lere, hâttâ, zamanımıza kadar devam edip, eski ev mimârimize doğrudan doğruya tesir ederek Sohbet Odalarının ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Evlerin, içinde yapıldıkları ve yaşadıkları içtimâî-iktisadî çevre ile olan karşılıklı alış-verişleri burada da kendisini göstermiş; yârânın görüşleri sohbet odası detayları üzerinde müessir olurken, sohbet gelenekleri de odaların şekillenişlerini vazetmiştir. Böylece, yukarıda incelemeye çalıştığımız münferit misallerden de anlaşılacağı üzere, evin en mütena köşesini teşkil eden odaların belli kaidelere göre yapıldıkları, sohbet ihtiyacına göre bölümler gösterdikleri ve belli inşâî ve tezyinî unsûrları ihtiva et-

tikleri şeklinde bir neticeye ulaşılmaktadır.

İçtimâî müesseselerin zaman ve mekân içerisinde takibedegeldikleri seyir, istihale ve tahvilâtın misallerini Yârân Odalarında da görmek kabildir. Şöyle ki, köy ile kasaba arasındaki geçiş müvâzi olarak, Köy Odaları ile Yârân Odaları bâzı küçük farklılıklara rağmen tertip ve kullanım bakımından benzerlik arz etmektedir. Buna benzer bir münasebetin de küçük merkezlerdeki Yârân odaları ile, İstanbul gibi büyük merkezlerdeki kahvehaneler arasında tesbit edilebildiğini söylemek yerinde olur.

Burada, Çankırı ve civarında tedkike çalışılan Yârân ve Yârân Odaları mevzûunun yurt çapında tesbit ve tedkike ihtiyacı bulunduğunu da arz etmek gerekmektedir.

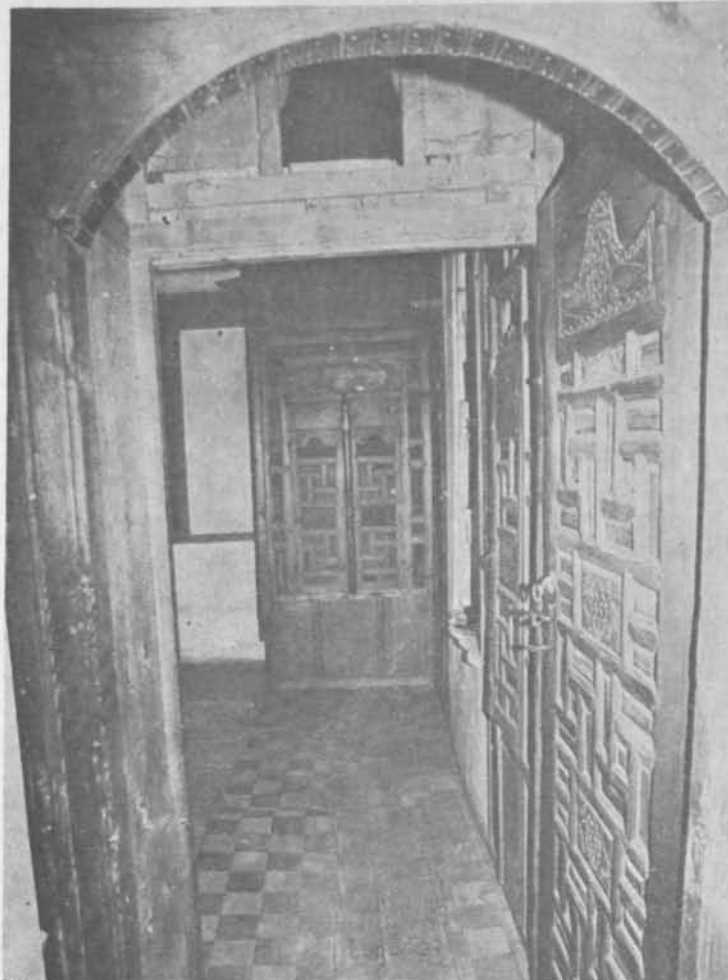
Resim 2 : İsmail Coşkara'nın Evi

Resim 3 :
İsmail
Coşkara'nın
evindeki taht

Resim 4 : İsmail Coşkara'nın evi mahallinin görünüşü

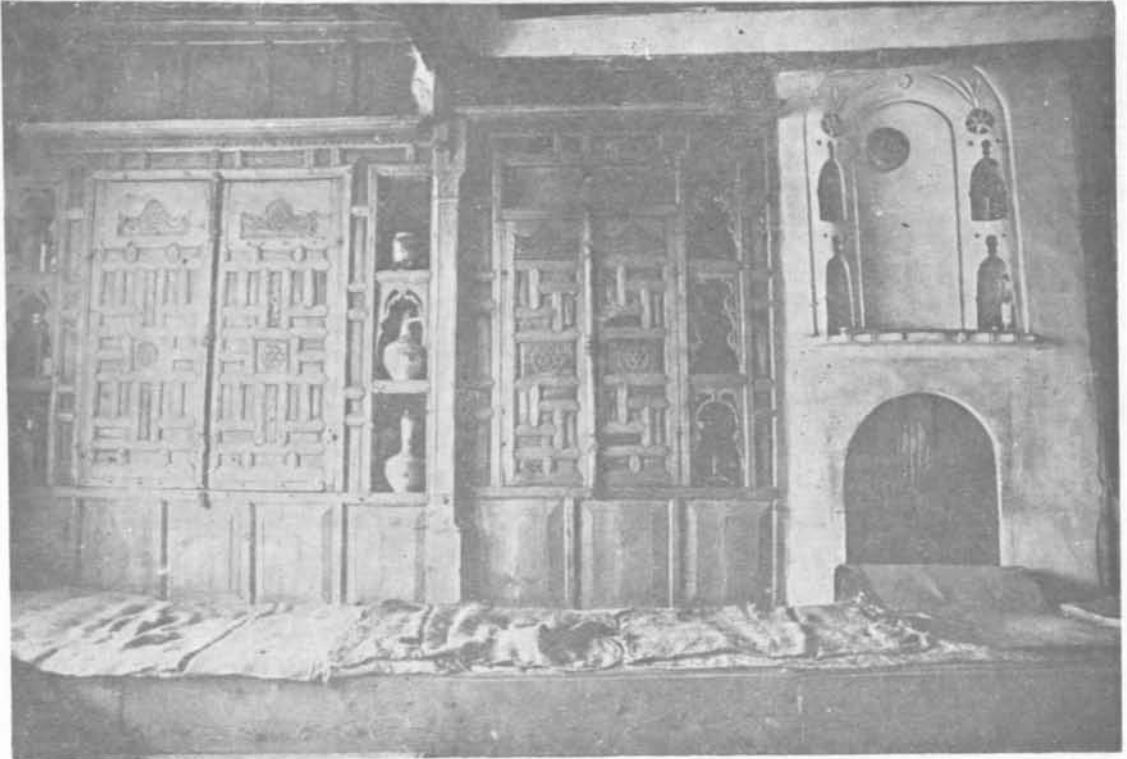
Resim 5 : İ. Coşkara'nın evinde sohbet odası kapısı

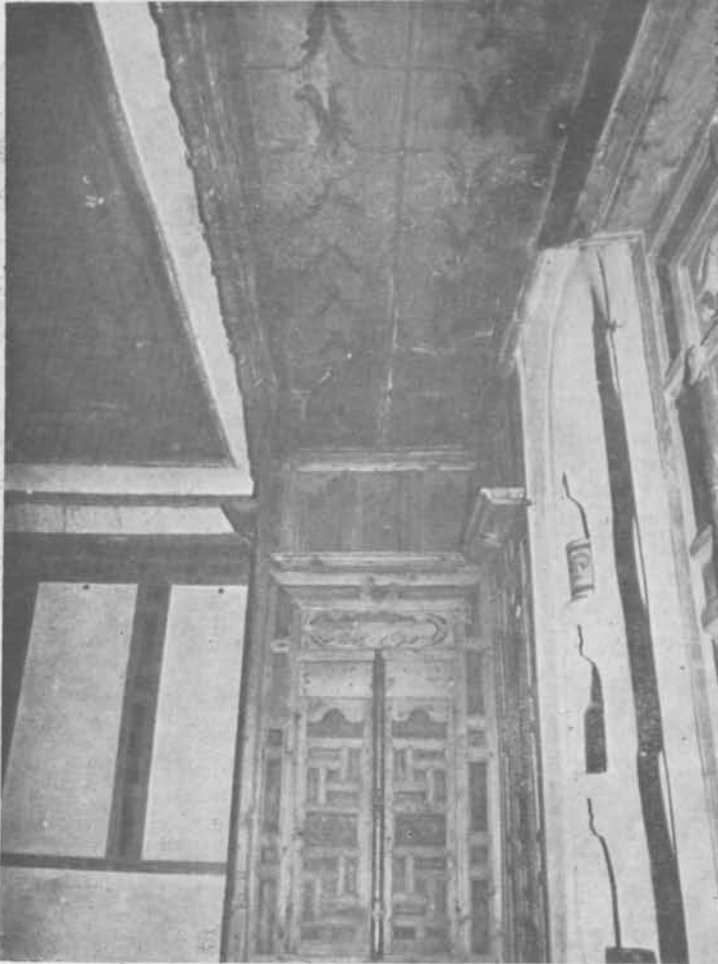
Resim 6 : Sohbet odası giriş kapısı, ters yazı detayı

Resim 7 : İsmail Coşkara'nın evinde, sohbet odasının ahsap ve alçı detayları

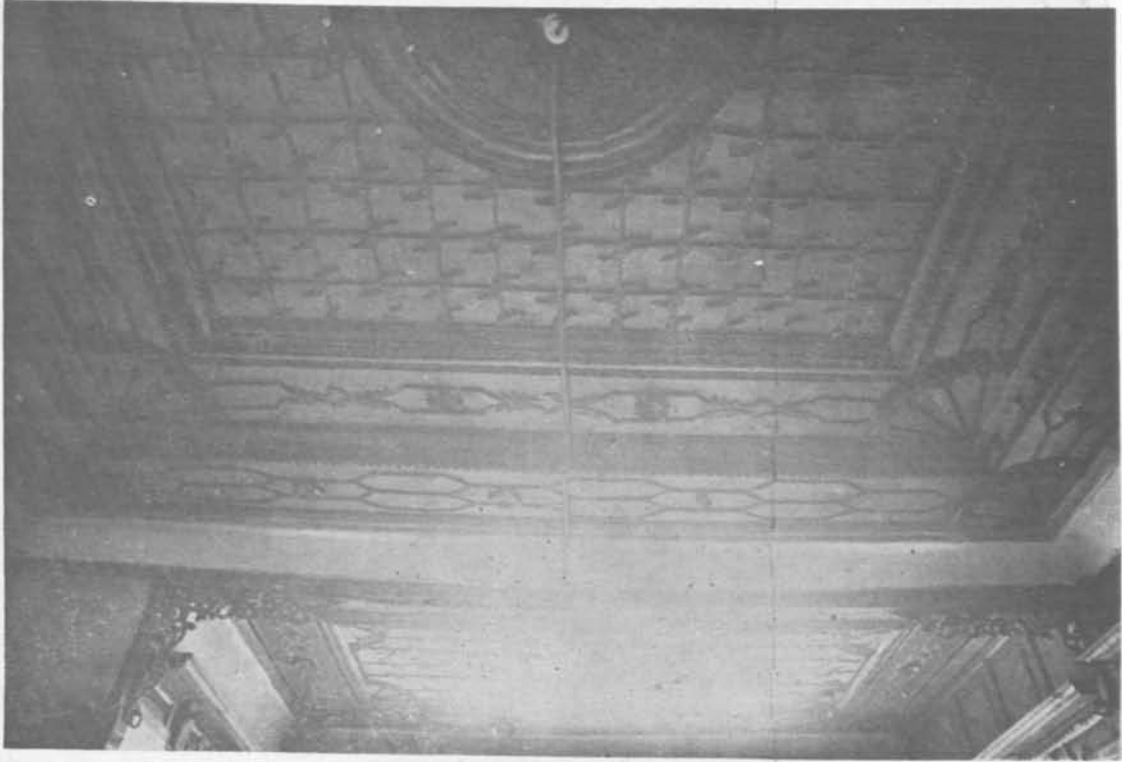

Resim 8 : İsmail Coşkara'nın evi, sohbet odasından bir detay

Resim : 9
Sohbet odası
medhal tavanı

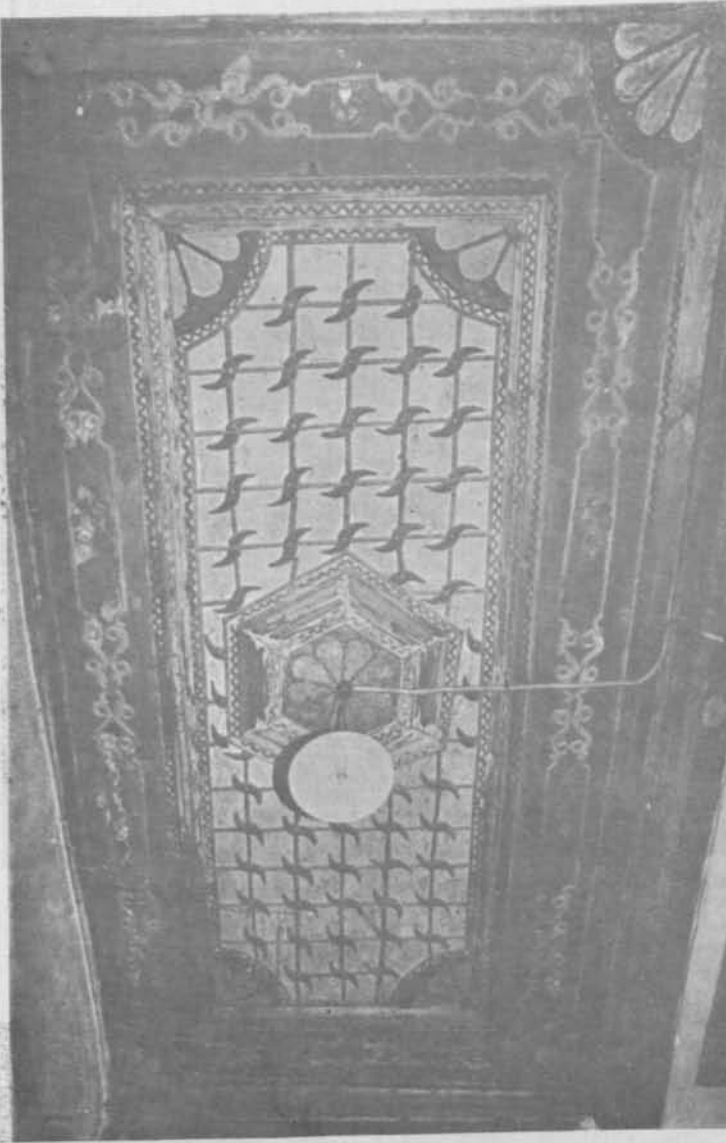

Resim 10 : İsmail Coşkara'nın evinde, sohbet odası, meydan tavanı

Resim 11 : İsmail Coşkara'nın evinde, sohbet odasından bir köşe

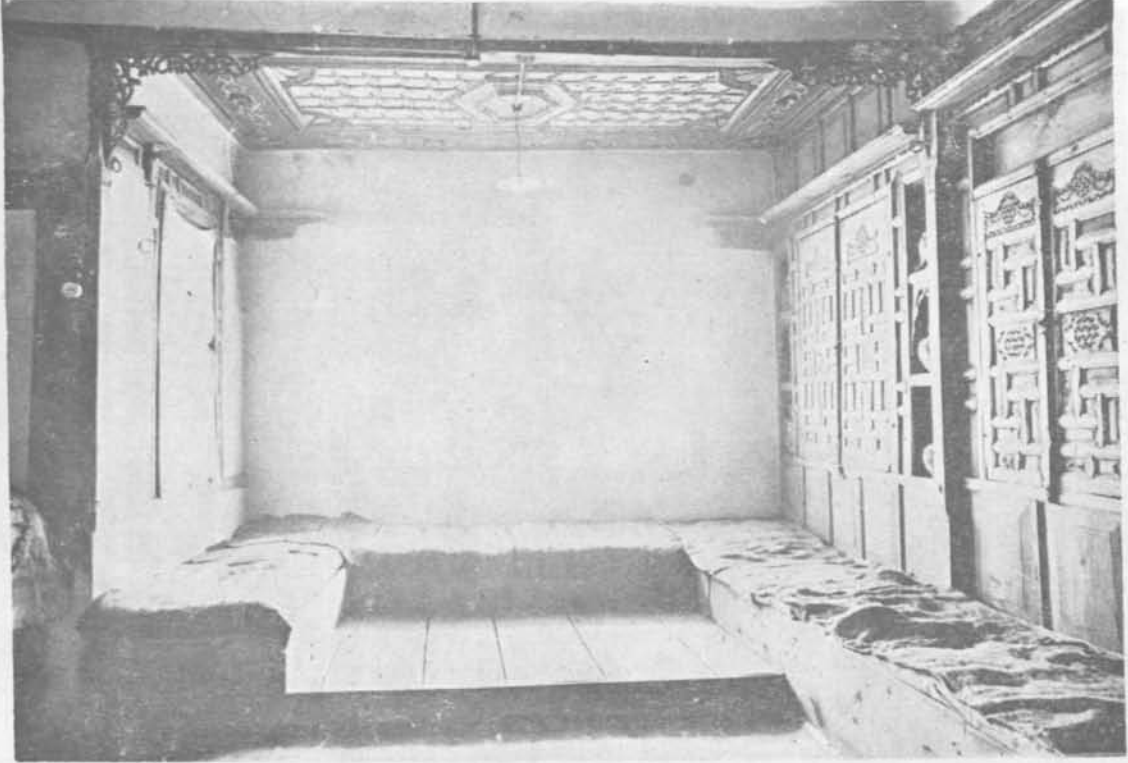

Resim 12 :
Sohbet Odası,
şahnişin tavanı

Resim 13 : Sohbet Odası,
meydan ocağı ve dolapları

Resim 14 : İsmail Coşkara'nın evinde sohbet odası, şahnişini

Resim 15 : Hayvaroğlu Sokağındaki evin cephesi

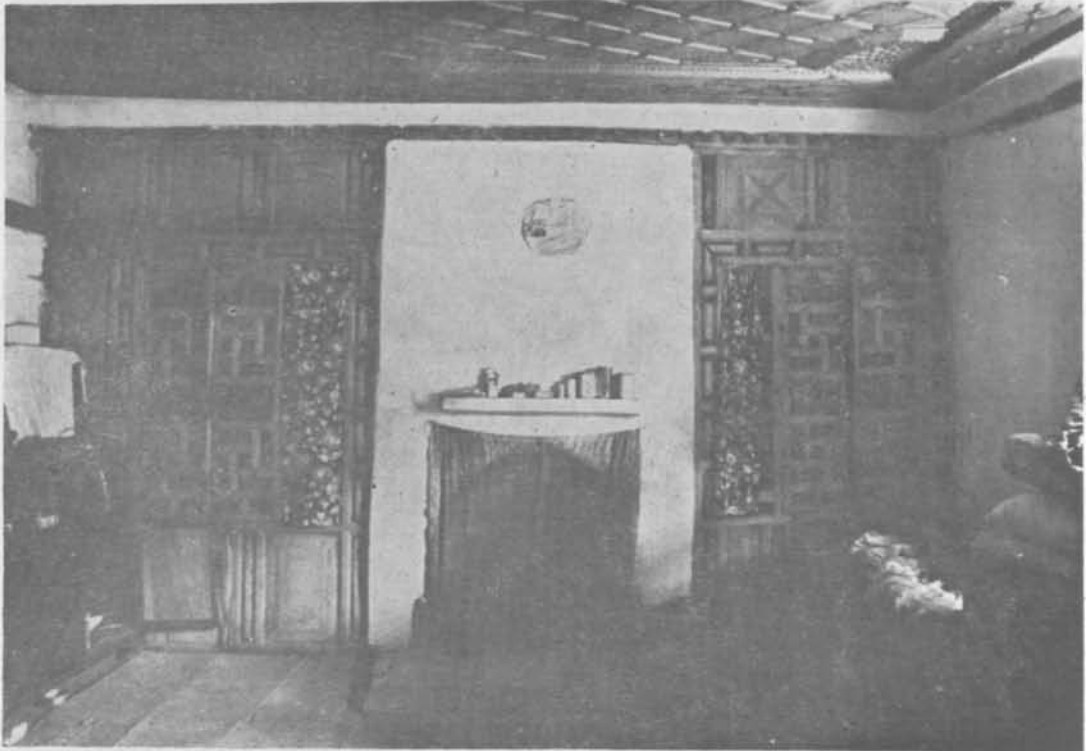

Resim 17: Hayvaroğlu Sokağındaki evde, sohbet odası medhali tavanı

Resim 16: Hayvaroğlu Sokağındaki evde, açık sofaya dahil edilmiş şahnışin

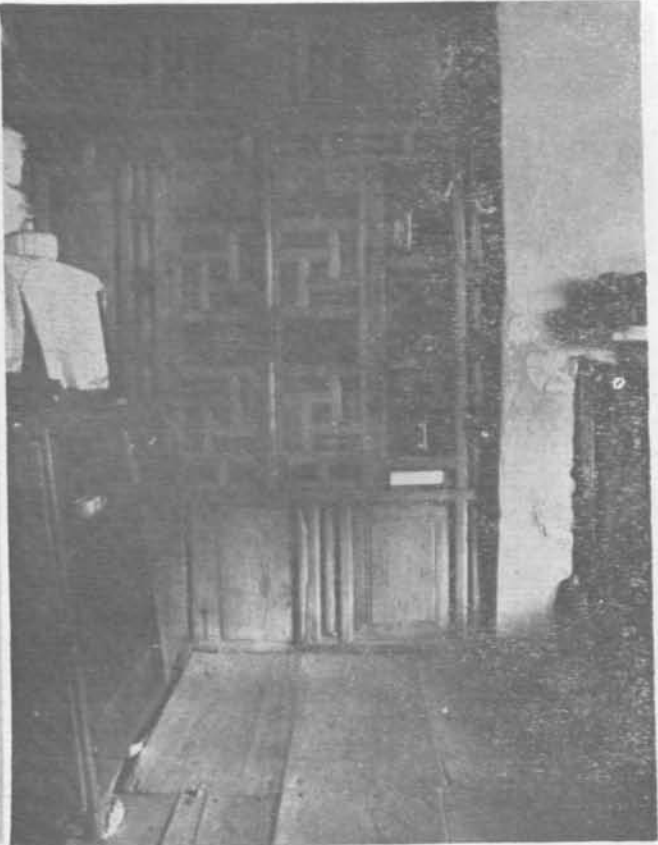
Resim 18: Sohbet Odasının meydan ocağı ve dolapları

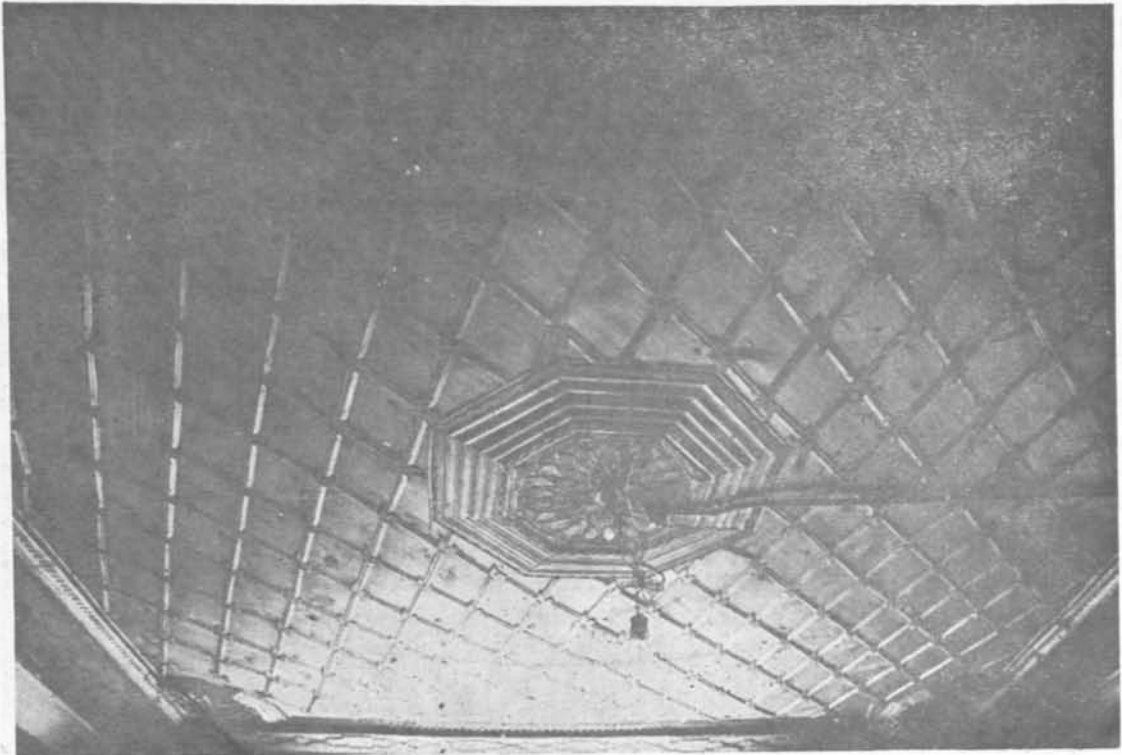

Resim 19 : Hayvaroğlu Sokağındaki evden bir kapı

Resim 20 : Hayvaroğlu Sokağındaki evden bir detay

Resim 21 : Hayvaroğlu Sokağındaki evde sohbet odası meydan tavanı

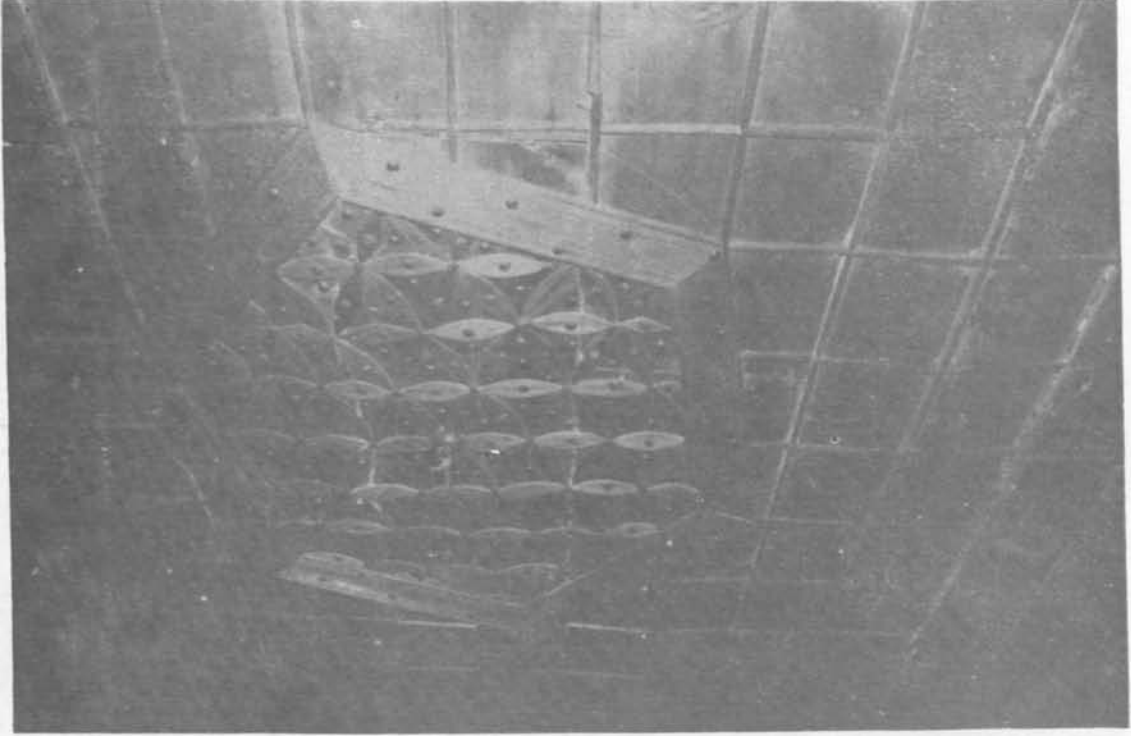

Resim : 22
Şahnişin tavan
detayı

Resim 23 : Çankırı'da Ölmezlerin evinin cephesi

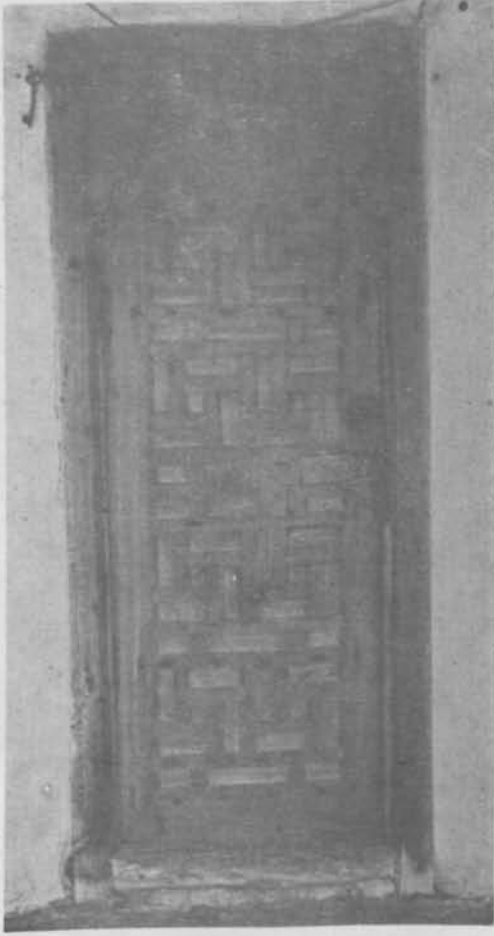

Resim 24 : Tavan detayı

Resim 25 : Sohbet odasının umumi görünüşü

Resim : 26
Ölmezlerin
evinden bir
kapı detayı

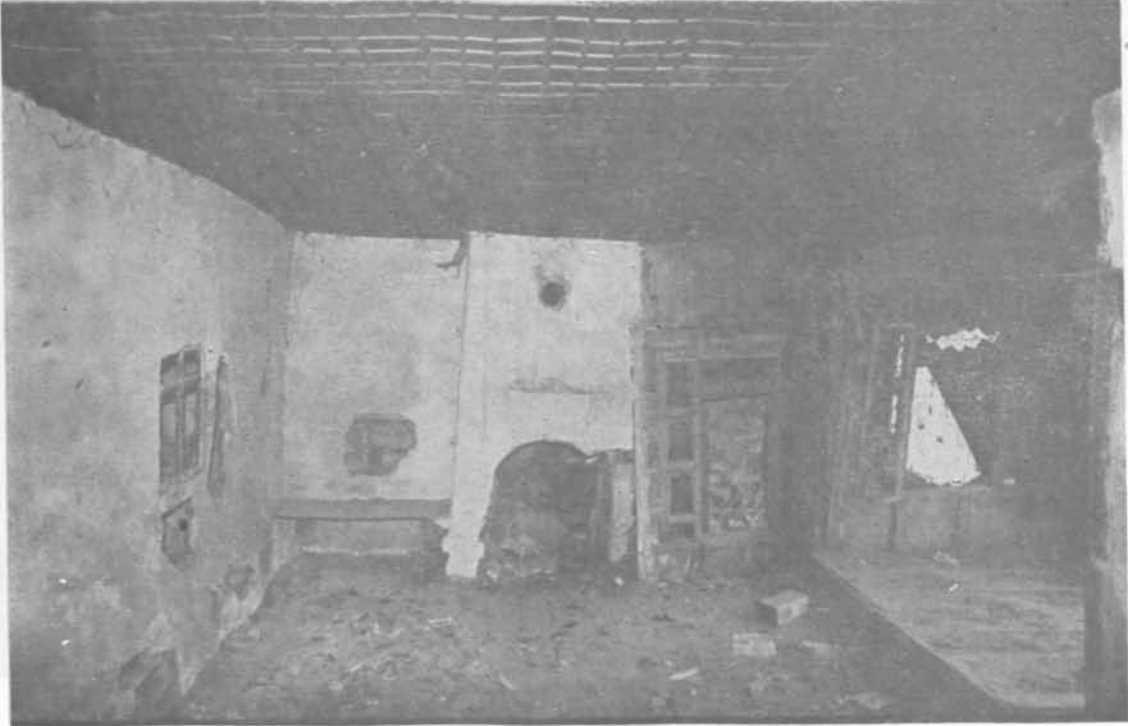
Resim 27 : Hacı Abdullah evi cephesi

Resim 28 : Metruk evin avlu cephesi

Resim 29 : Metruk evin sohbet odası umumi vaziyeti

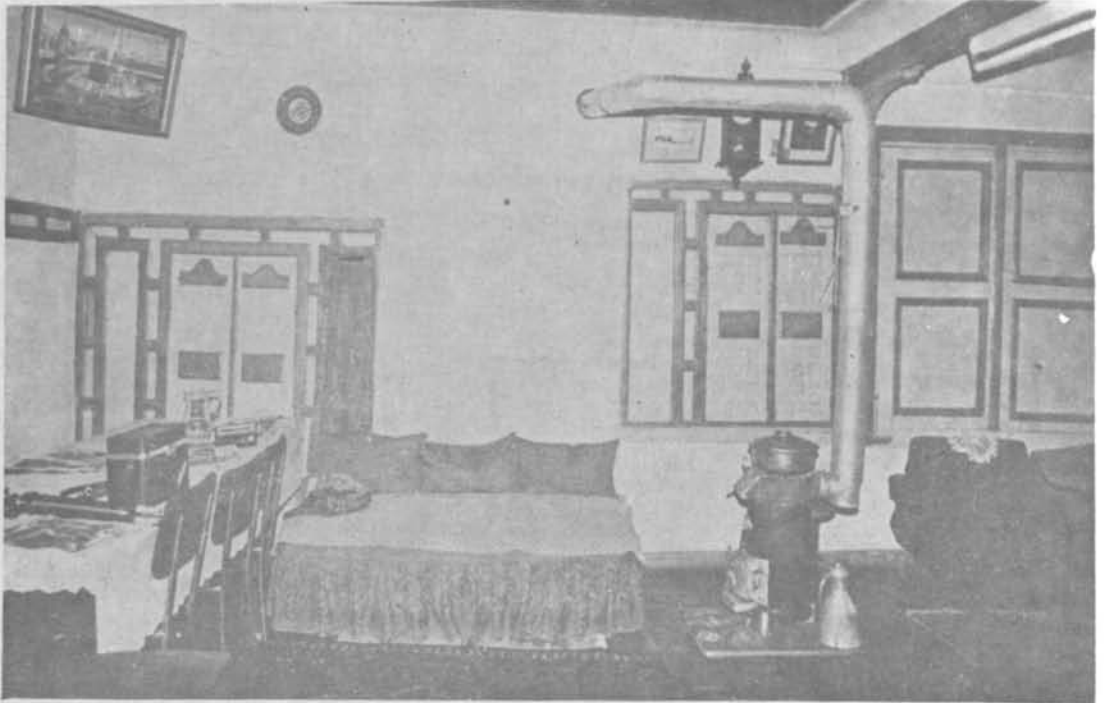

Resim 30 : Hacı Şeyhoğulları evi cephesi

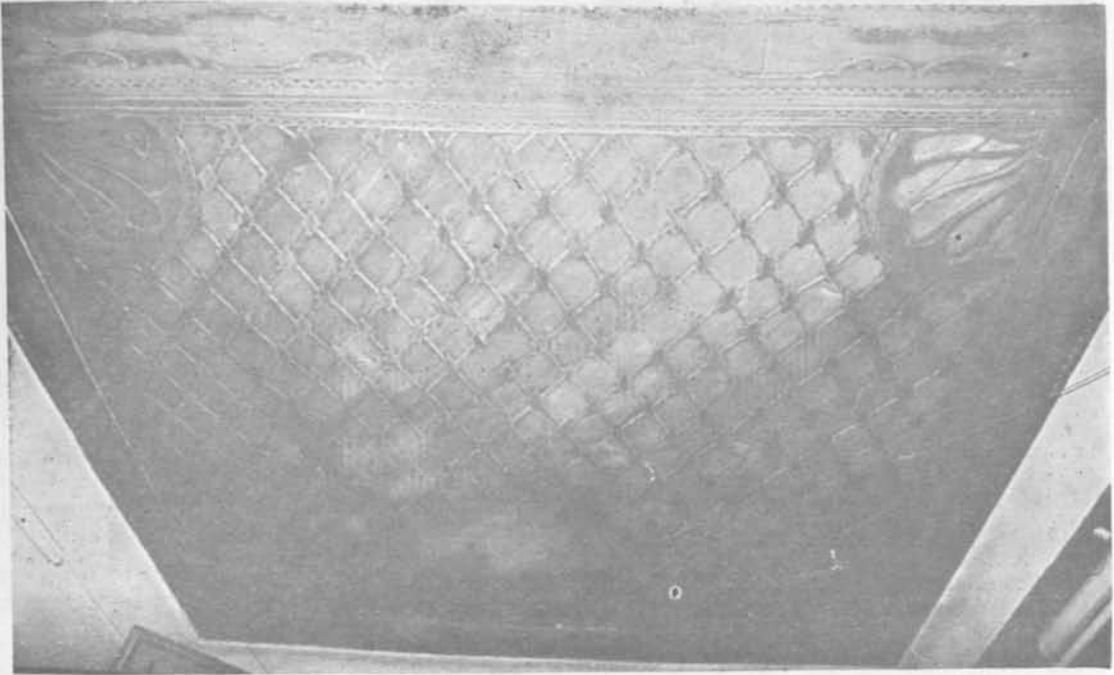
Resim 31 : Sohbet odasının umumî vaziyeti

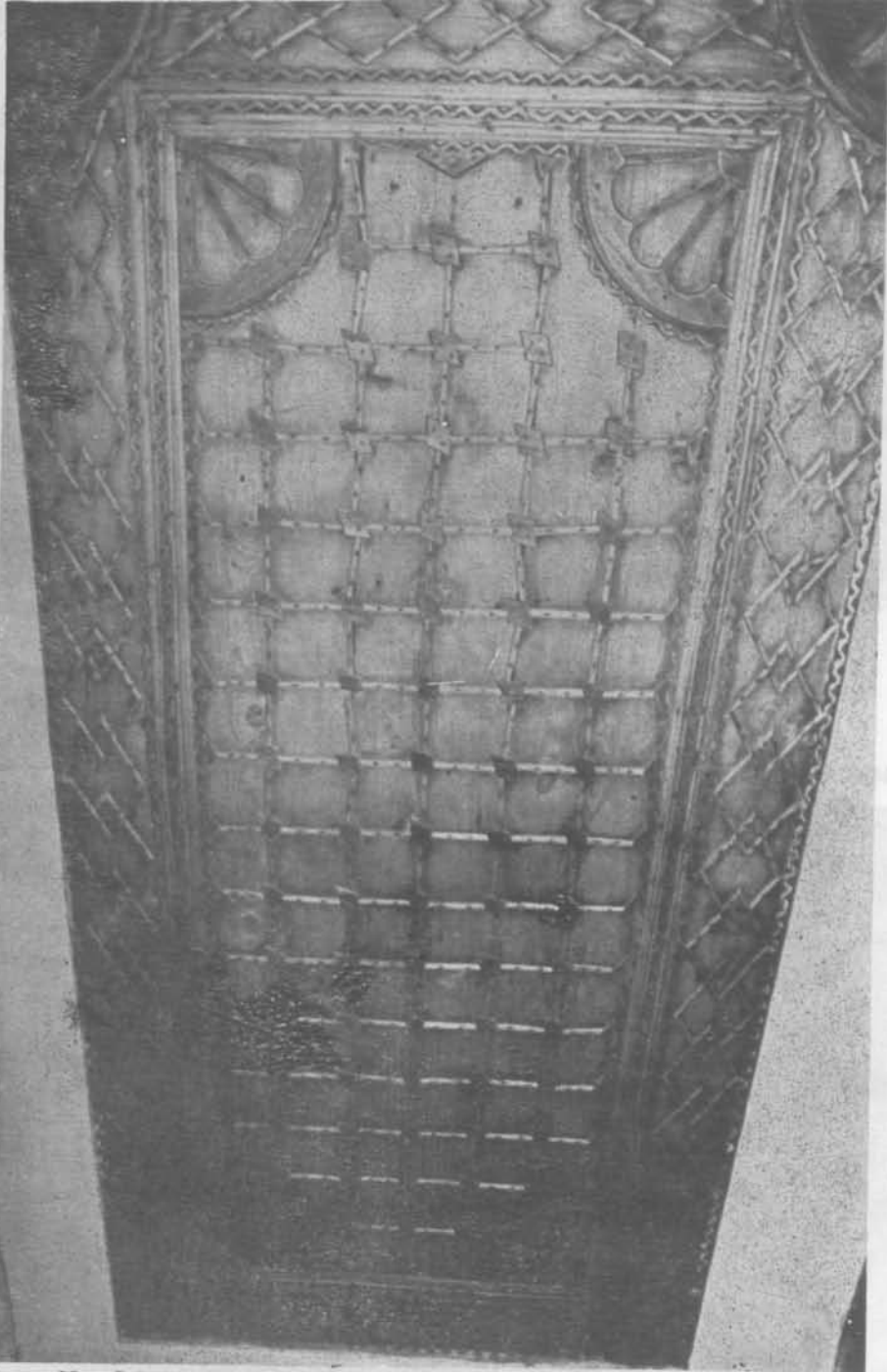

Resim 33 : Hacı Şeyhoğulları Evinde Sohbet Odası Medhal ve Meydan Tavanları Detayı

Resim 34 : Meydan Tavani

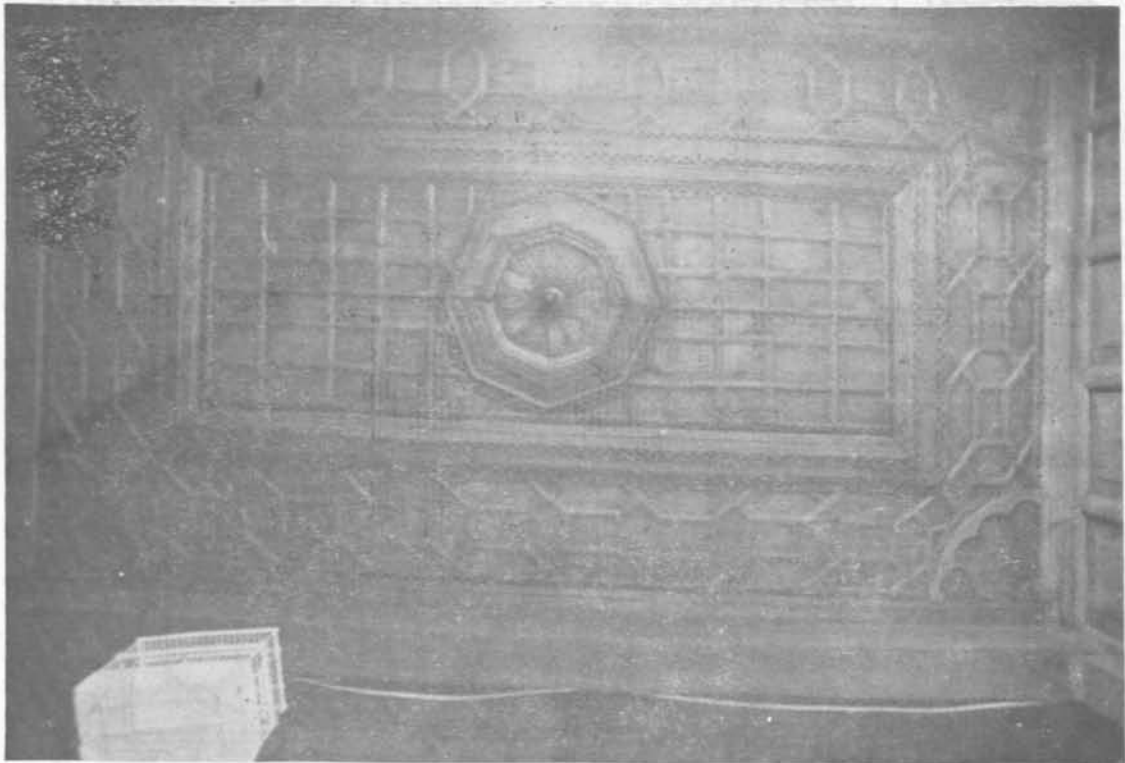
Resim 35 : Şahnişin Tavani

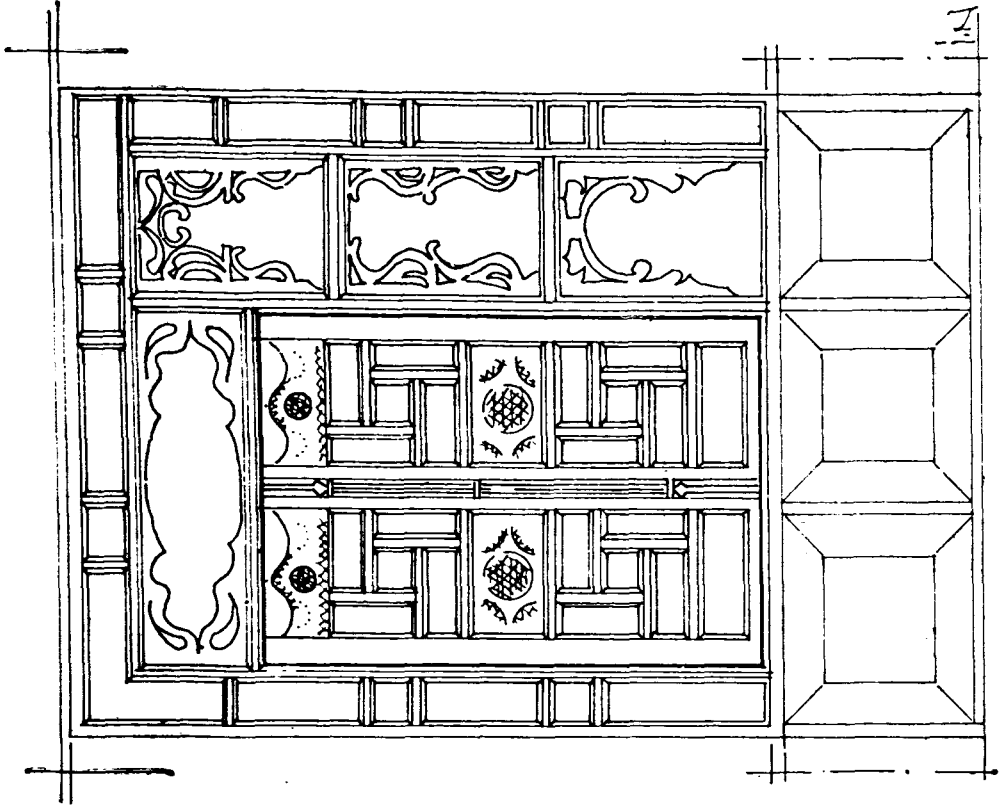

Resim 36 : Petek Hala'nın Evi

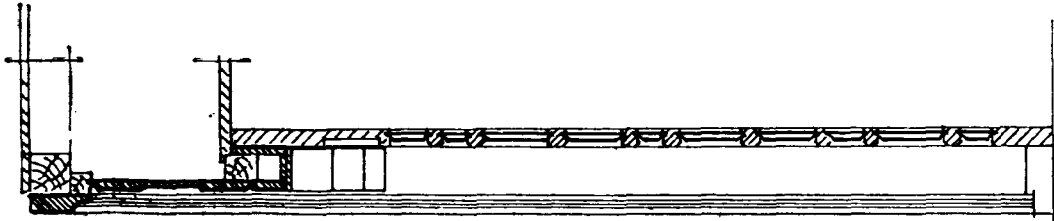
Resim 37 : Şahnişin Tavanı

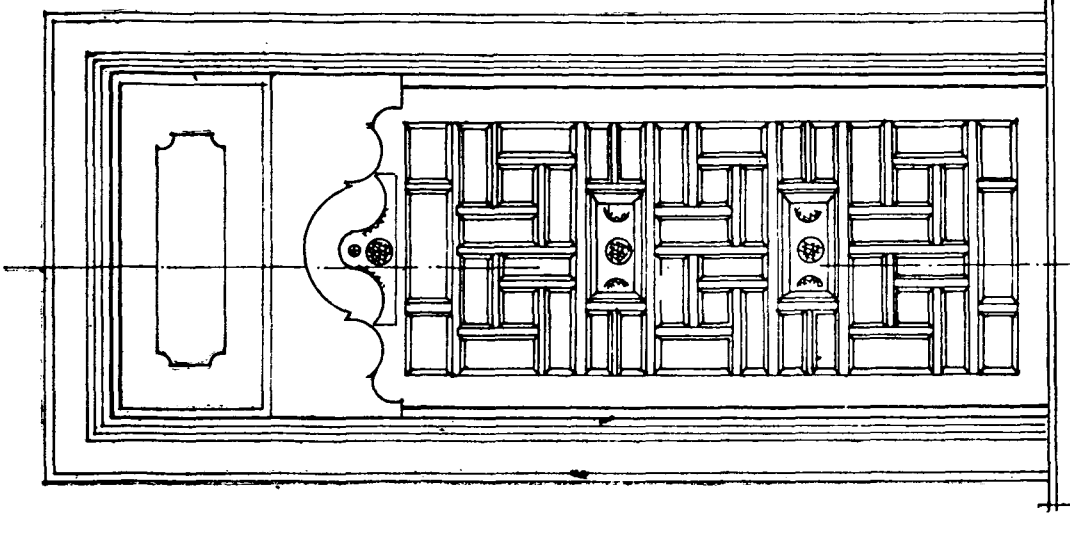
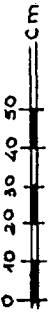

DOLAP DETAYI

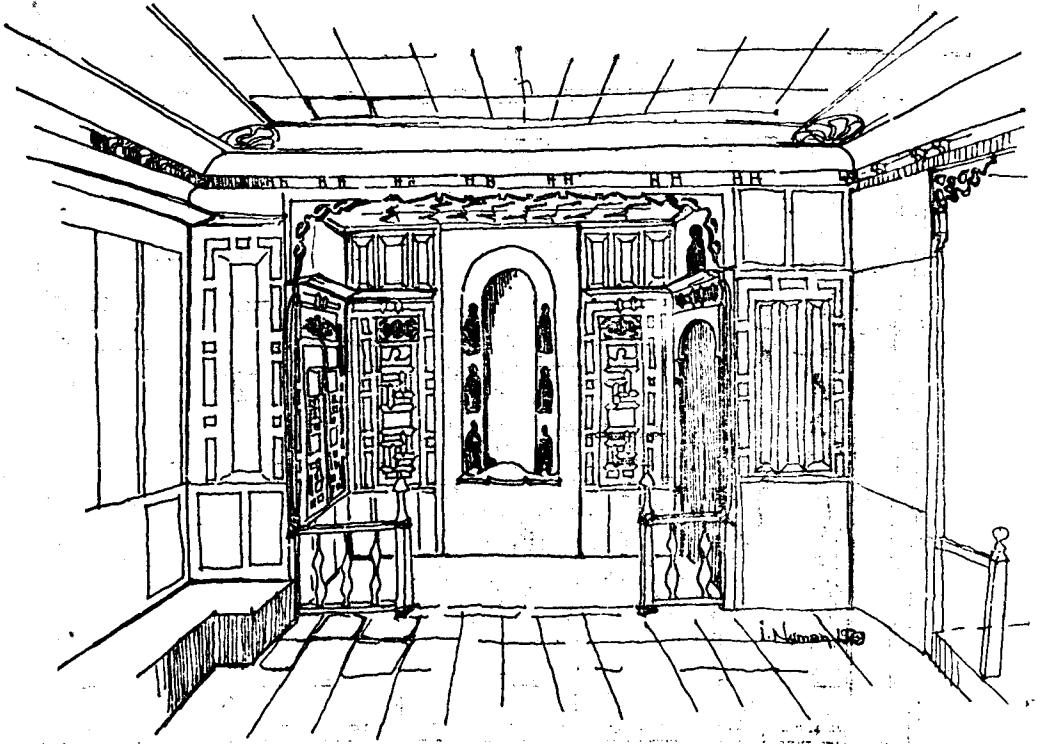
KESİTİ

ODA KAPISI

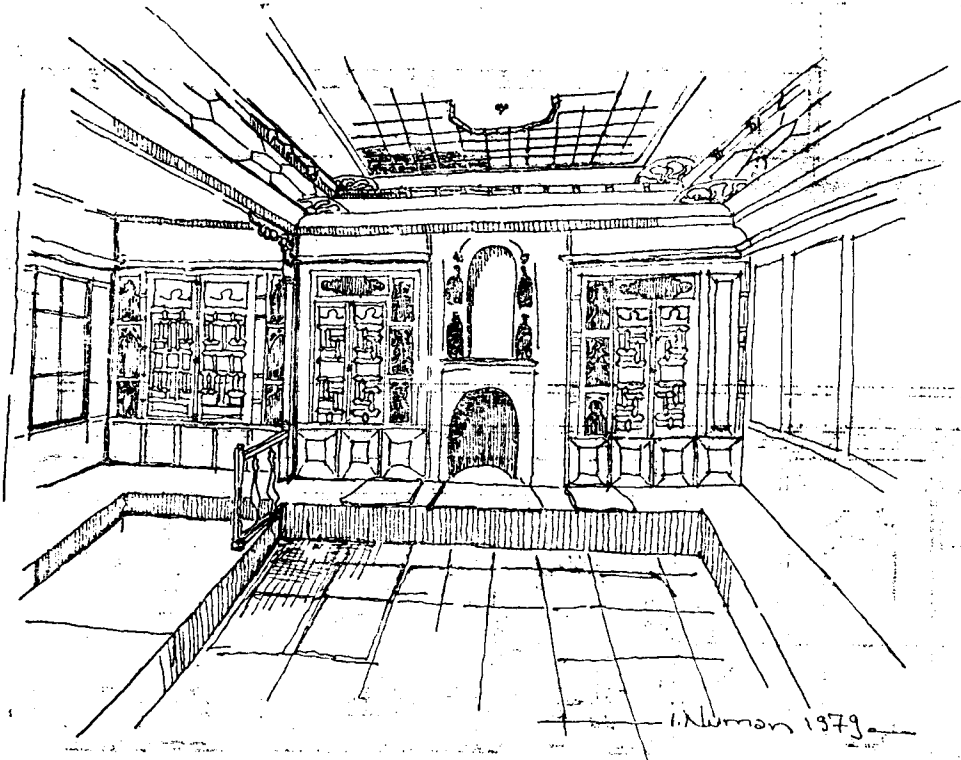
Lamba : 2

İ.N./1979

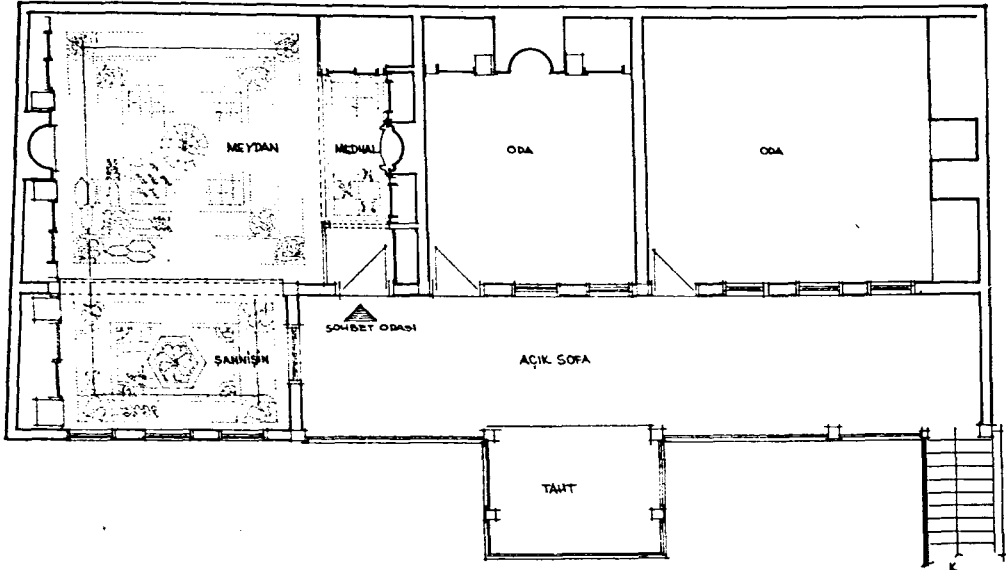

Levha : 3

Levha : 4

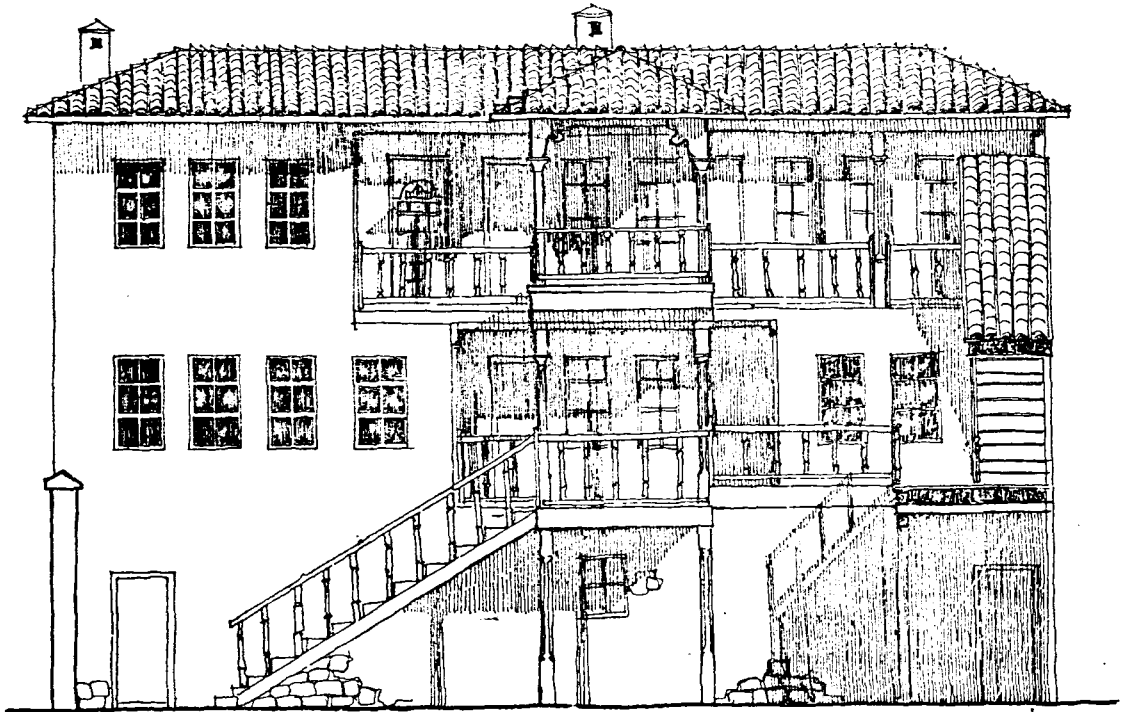

ÇANKIRI — COŞKARALARIN EVİ

ÜST KAT — SOHBET ODASININ ASLİ HALİ

0 1 2 3 m İ.N./1973

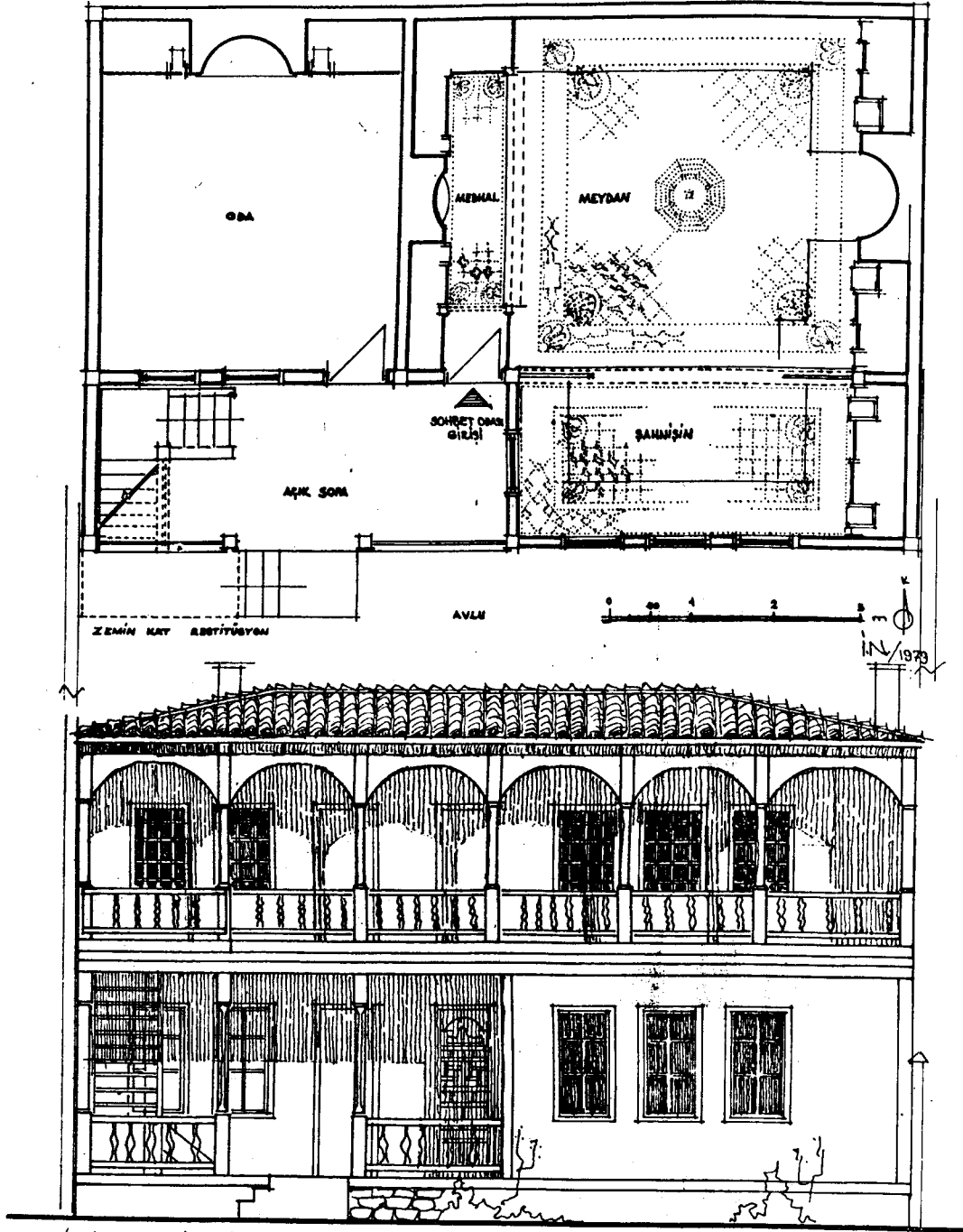

GÜNEY CEPHESİ

İ.N./1973

Levha : 5

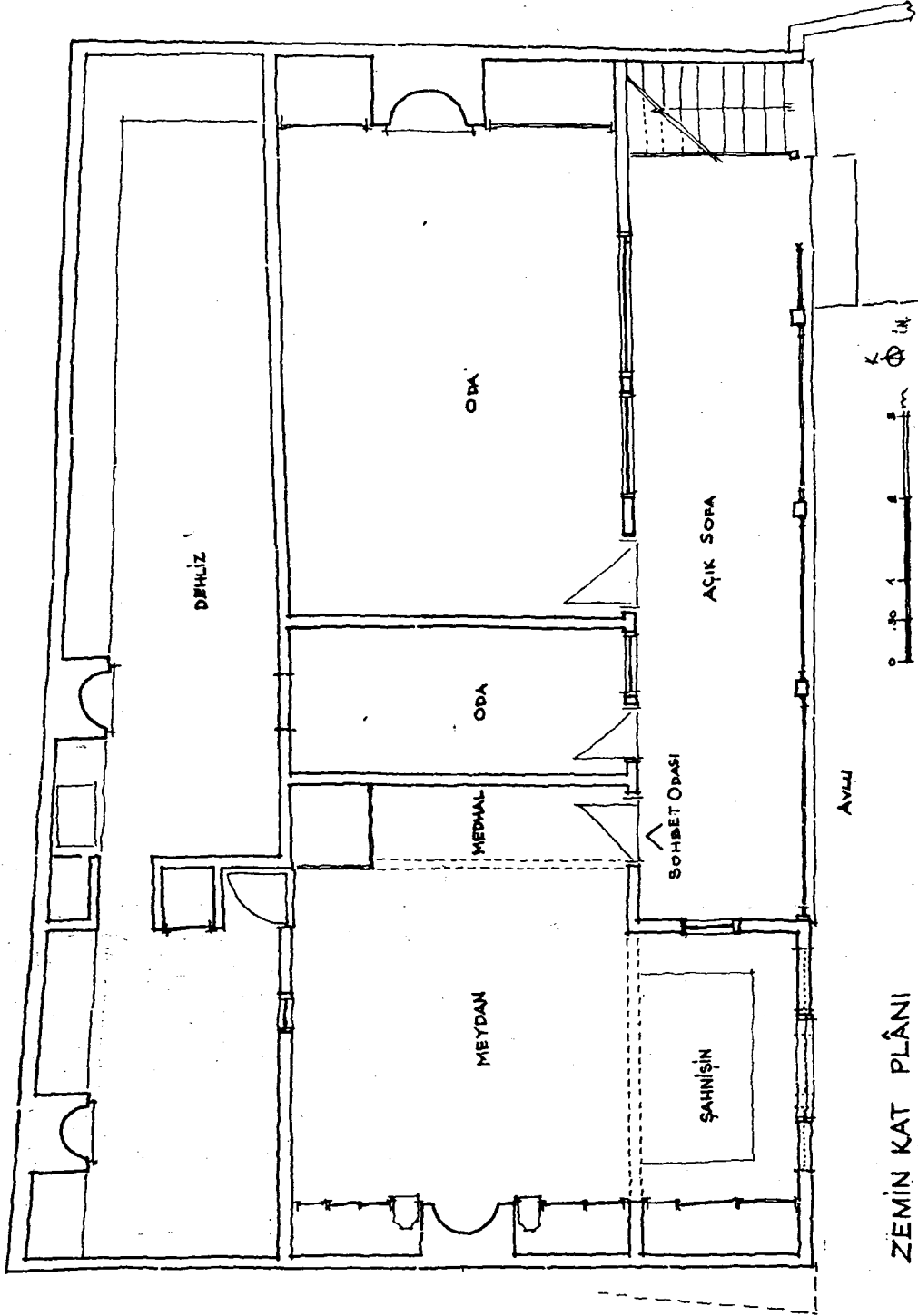
—ÇANKIRI— HAYVAROĞLU SOKAĞINDA SOHBET ODASI—

GÜNEY CEPHESİ RESTİTÜSYONU

Levha : 6

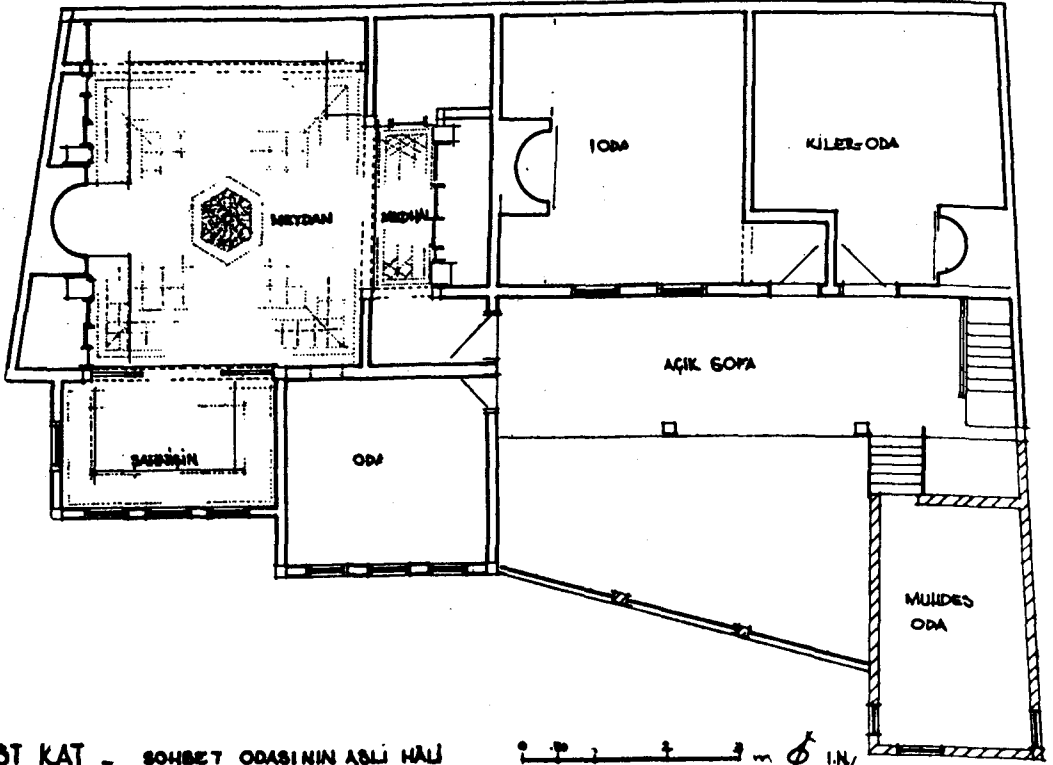
— ÇANKIRI — ÖLMEZLERİN EVİ —

ZEMİN KAT PLÂNI

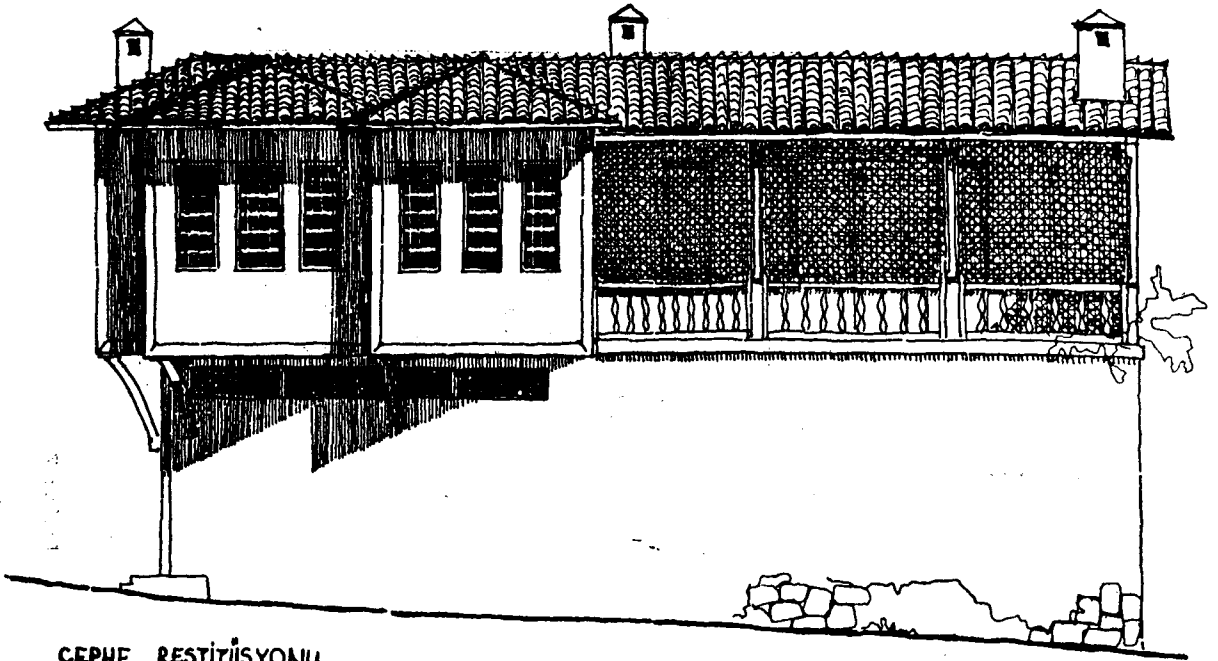
Levha : 7

CANKIRI - HACI ABDULLAH EF EVİ

ÜST KAT - SOHBET ODASININ ASLİ HÂLİ

1:1/178

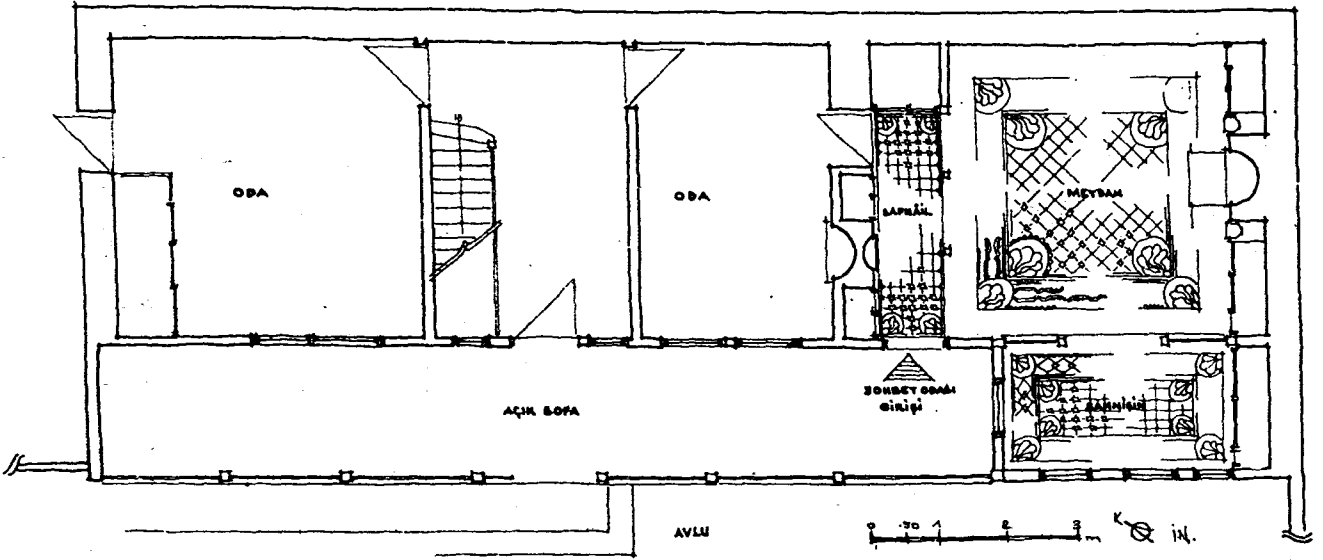

CEPHE RESTİTÜSYONU

Levha : 8

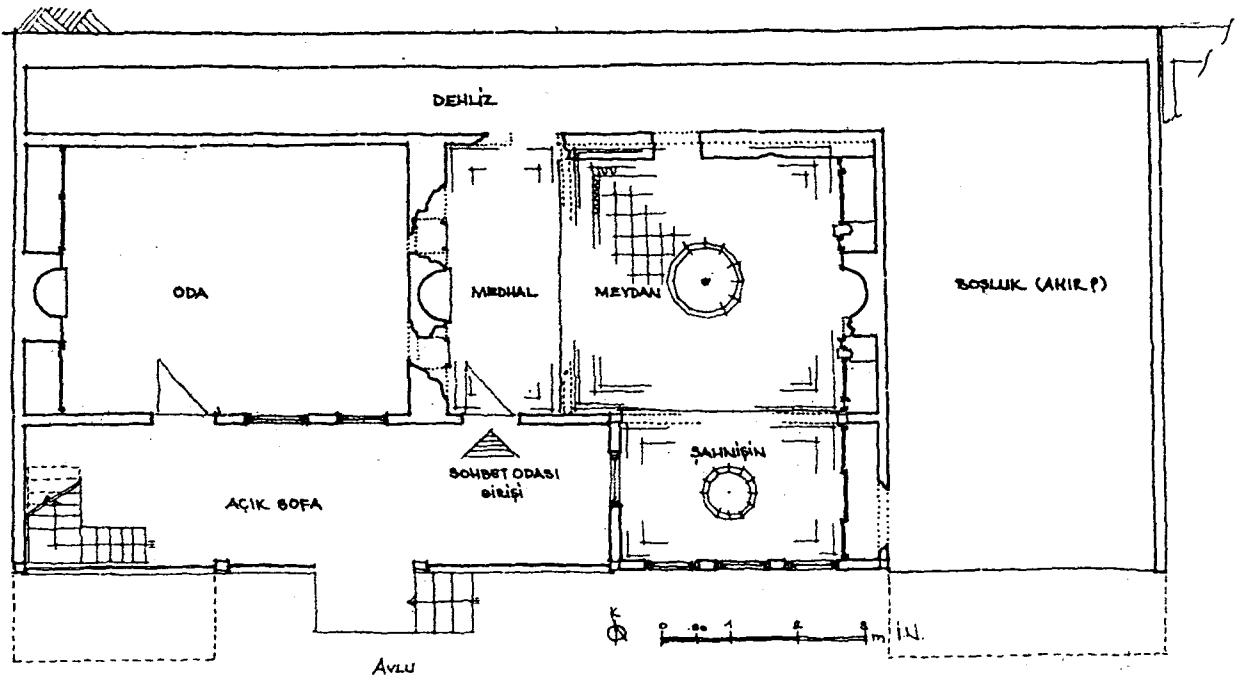

ÇANKIRI — HACI ŞEYHOĞLU'NUN EVİ

ALT KAT PLÂNI

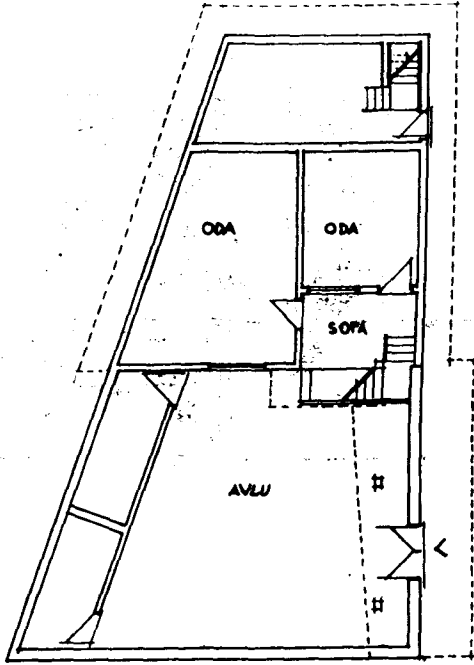
ÇANKIRI — UZUNYOL'DA METRUK EV

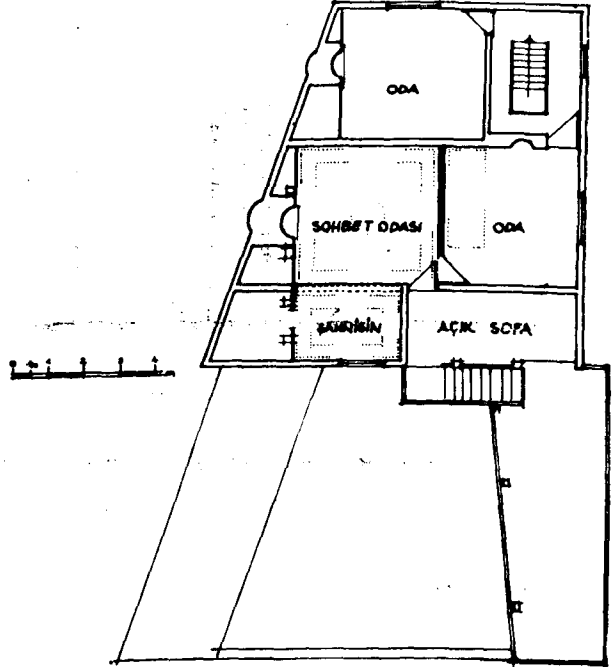
ALT KAT PLÂNI

Levha : 9

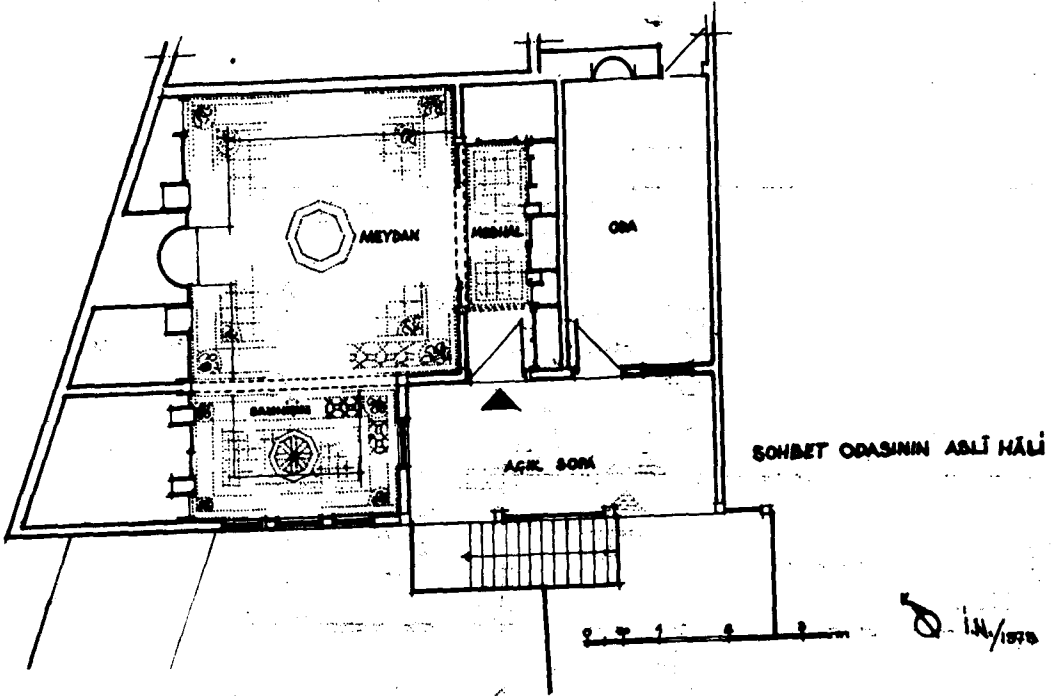
ÇANKIRI — PETEK HALA'NIN EVİ

ZEMİN KAT PLANI

ÜST KAT PLANI

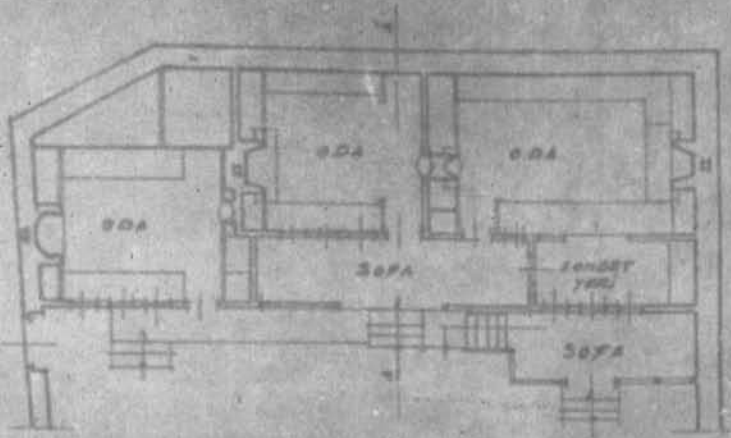

Leyha : 10

ÇANKIRI ŞEHİRİNİN ESKİ EVLERİ

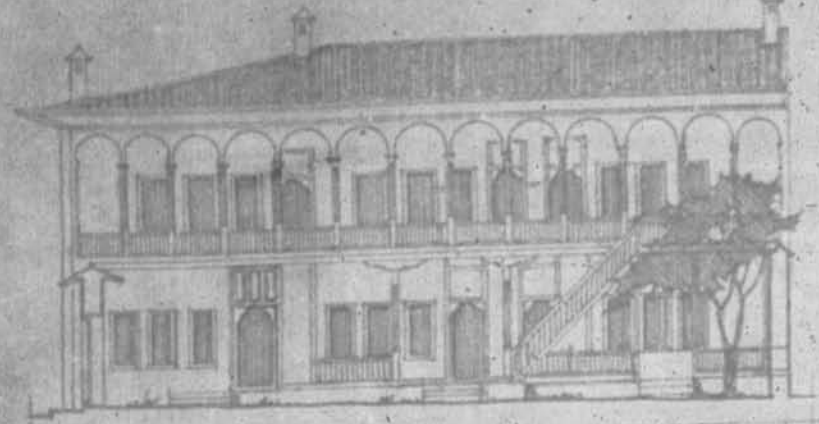
2.1

AHMET PEKMEZCİ EVİ
KARAYAS MAHALLESİ

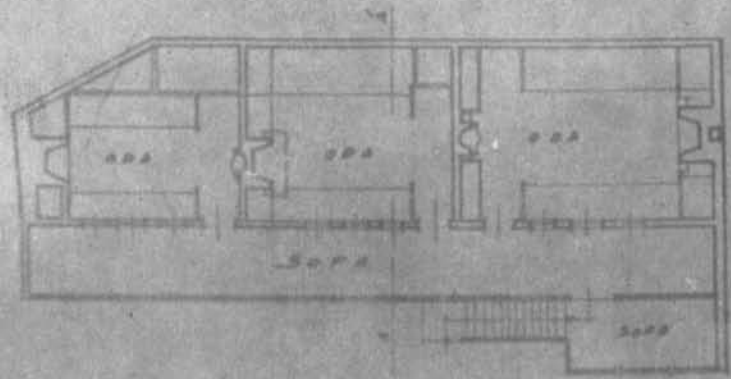

ALT KAT PLANI

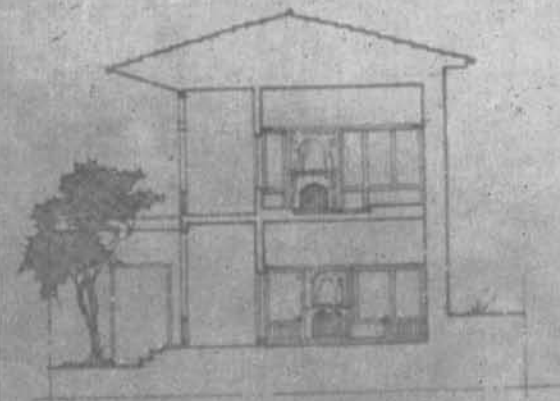
0 1 2 3 4 5 10 15 M.

AVLU ÇERCHESİ

ÜST KAT PLANI

A-A KESİTİ

ARKEOLOĞ M. AKER
ANKARA

Ahmet Pekmezci Evi